

بررسی رویکردهای حقوقی دولتها در ارتباط با تحقق مسولیت اجتماعی

علی یزدانیان

کارشناس ارشد شهرداری سمنان

a_yazdaniyan56@yahoo.com

چکیده:

در حالیکه دولت ها بطور سنتی، به تنهایی مسولیت بهبود شرایط زندگی مردم را بر عهده دارند نیاز جوامع بیش از توانایی و قابلیت دولت ها برای برآوردن آنهاست. در این راستا نگاه ها در حال تغییر از دولت ها به نقش فعالیت های اقتصادی افراد و شرکتها در جامعه است و روی کسب و کارها متمرکز شده است به گونه ای که شرکت های متریقی به دنبال متمایز کردن خود از سایرین، به لحاظ میزان درگیر بودن و توجه به مسولیت های اجتماعی هستند.

مسولیت اجتماعی شرکت ها، بعنوان تعهد یک فرد یا سازمان نسبت به قالب جامعه درک می شود که مردم را نیز همانند محیط فیزیکی در بر می گیرد. زمانی که پیامد های انجام فعالیت ها ی آنها، تنها خودشان را تحت تاثیر قرار نمی دهد و به جامعه و محیط ان نیز سرایت می کند.

مسولیت اجتماعی شرکت ها، مدت زیادی است که توجه بخش اکادامیک، پژوهشگران شرکت های غیر دولتی و دولت را به خود جلب کرده است و بعنوان یکی از ابعاد مهم فعالیت های عملیاتی شرکت ها در آمده است.

مسئولیت اجتماعی، مفهوم تقریباً جدیدی در ادبیات سازمانهای خدماتی و اقتصادی مشکل گرفته است. و از دهه ۸۰ به بعد آثار آن را می توان در سازمانهای دولتی و خصوصی مشاهده نمود.

امروزه سازمان ها و دولتها برای ارائه خدمات بهتر به مردم و جذب بیشتر آنان در حوزه ی مسولیت اجتماعی برنامه ریزی نمایند. همه سازمان ها در برابر کارکنان خود و دولت در برابر جامعه، مسولیت دارند. مسولیت اجتماعی، مفهومی فراتر از قانون است و به نقشی مربوط می شود که سازمانها در بهتر شدن جامعه انجام می دهند. در دنیای امروزی دولت ها باید مدل پاسخگویی را نهادینه کنند و زمینه مطالعه گری را فراهم سازند. این روش یعنی تسریع فرآیندها در فعالیت ها را فراهم می آورد. لذا سازمانهای نوگرا از این طرح استقبال می نمایند و سازمان هایی که در گذشته سیر می کنند باید پاسخگو باشند (روح الامینی، ۱۳۸۱).

امروزه، مسولیت اجتماعی از مفاهیم کهن خود، همانند دوستی و کمک های انسان دوستانه فراتر رفته و طیف گسترده فعالیتهای دولت در سطوح محلی، ملی و بین المللی را در بر می گیرد.

کلمات کلیدی: مسولیت اجتماعی، حقوق، بین المللی، اقتصاد، جامعه و شهرداری سمنان

مقدمه:

مسئولیت اجتماعی از نوعی کنش متقابل نمادین ناشی می شود آنجا که افراد ناگزیر از جامعه تاثیر می پذیرند ، آنچنان که بر جامعه تاثیر می گذارند و تاثیر پذیری آنها و کیفیت و کمیت آن در گرو تاثیر گذاری آنها و چگونگی آن است . اگر افراد جامعه می خواهند از جامعه تاثیر درست بپذیرند لازم است بر جامعه نیز تاثیر درست بگذارند و شاید مسئولیت اجتماعی از همین نقطه شروع می شود. بنابراین ، برای شکل گیری مسئولیت اجتماعی باید بر روی تاثیر گذاری و کنشگری افراد جامعه، در عین کنش پذیری آنها در جامعه انگشت تایید گذاشت.

حقیقت آنجاست مسئولیت اجتماعی ، مجموعه وظایف و تعهداتی است که فرد باید در جهت حفظ ، مراقبت و کمک به جامعه است که فرد در آن فعالیت میکند، انجام دهد و هنگامیکه این مسئولیت اجتماعی در محیط جامعه تعریف میشود، شاهد مسئولیت اجتماعی شهروندی هستیم.

مسئولیت اجتماعی بنگاه اقتصادی، یعنی مسئولانه عمل کردن در برابر جامعه، انسان ها و محیط اجتماعی که شرکت در آن فعالیت دارد.

شرکت های غیر دولتی و خصوصی می توانند در امور فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه اثر گذار باشند و برای رفع معضلات اجتماعی، با استفاده از نیروهای کارآمد جامعه و به کار گیری آنها، مانع بیکاری، فشار اقتصادی و غیره ، رشد فکری افراد جامعه و در نتیجه توسعه ی فرهنگ و اقتصاد آن جامعه شوند ، البته موارد یاد شده جزئی از مسئولیت های شرکت است که با توجه به اندازه و جایگاه آن در جامعه ، اثر گذاری و مسئولیت آن نیز تغییر خواهد کرد . به هر روی مسئولیت اجتماعی باید در جهت رفاه و رضایت مردم و توسعه ی فرهنگی جامعه باشد.

مسئولیت اجتماعی ، مسئولیتی بسیار مهم است که مکمل مسئولیتهای اخلاقی و قانونی است مسئولیتی نه فردی ، بلکه جمعی می باشد که ترویج سازندگی سیاسی را در پی خواهد داشت. در حالیکه مسئولیت های اخلاقی و قانونی بر اعمال ما تسلط و حاکمیت دارند ، مسئولیت اجتماعی بر تاثیرات ما بر محیط اطرافمان حکم فرماست . یعنی مسولیت اجتماعی نه تنها بر آنچه نتیجه ی کوتاه مدت وجود دارد حکم فرماست ، بلکه با امور حیاتی و نظام مند جهان در ارتباط تنگاتنگ است . زمانی که دریابیم مسئولیت اجتماعی ، مسئولیتی است تاثیر گذار یها و در حقیقت ، تاثیرگذاریها با اقداماتی که انجام می دهیم یکسان نیستند ، می توانیم غنای تئوری و عملی مسئولیت اجتماعی سازمان ها را ، به ویژه در دانشگاهها کشف کنیم والایس ، در این رابطه تمایز میان سه مسئولیت بسیار مهم اخلاقی ، قانونی و اجتماعی را به جهت جلوگیری از اشتباه در تحلیل مسئولیت اجتماعی سازمان ها و دانشگاهها یک امر فلسفی به می داند.

در مجموع می توان گفت که: مسئولیت اجتماعی از نوع کنش متقابل نمادین ناشی می شود، آنجا که افراد ناگزیر از جامعه تاثیر می پذیرد ، آنچنان که بر جامعه تاثیر می گذارند و تاثیر پذیری آنها و کیفیت و کمیت آن در گرو تاثیر پذیری آنها و چگونگی آن است و شاید مسئولیت اجتماعی از همین نقطه آغاز می شود . بنابراین ، برای شکل گیری مسئولیت اجتماعی باید بر روی تاثیر گذاری و کنشگری افراد جامعه ، در عین کنش پذیری آنها در جامعه انگشت تاکید نهاد . مسئولیت اجتماعی ، در واقع در نظر داشتن همان هزاران رشته ای است که به تعبیر ملویل ، ما را بانسان های دیگر پیوند داده و نقطه تلاقی ((من فردی)) و ((من اجتماعی)) است. در حقیقت ، مسئولیت اجتماعی ، مجموعه وظایف و تعهداتی است که فرد باید در جهت حفظ ، مراقبت و کمک به جامعه ای که در آن فعالیت می کند انجام دهد .

در حالیکه دولت ها بطور سنتی، به تنهایی مسولیت بهبود شرایط زندگی مردم را بر عهده دارند نیاز جوامع بیش از توانایی و قابلیت دولت ها برای برآوردن آنهاست. در این راستا نگاه ها در حال تغییر از دولت ها به نقش فعالیت های اقتصادی افراد و شرکتها در جامعه است و روی کسب و کارها متمرکز شده است به گونه ای که شرکت های متریقی به دنبال متمایز کردن خود از سایرین، به لحاظ میزان درگیر بودن و توجه به مسولیت های اجتماعی هستند.

مسولیت اجتماعی شرکت ها، بعنوان تعهد یک فرد یا سازمان نسبت به قالب جامعه درک می شود که مردم را نیز همانند محیط فیزیکی در بر می گیرد. زمانی که پیامد های انجام فعالیت های آنها، تنها خودشان را تحت تاثیر قرار نمی دهد و به جامعه و محیط آن نیز سرایت می کند.

مسولیت اجتماعی شرکت ها، مدت زیادی است که توجه بخش اکادمیک، پژوهشگران شرکت های غیر دولتی و دولت را به خود جلب کرده است و بعنوان یکی از ابعاد مهم فعالیت های عملیاتی شرکت ها در آمده است.

مسئولیت اجتماعی، مفهوم تقریباً جدیدی در ادبیات سازمانهای خدماتی و اقتصادی مشکل گرفته است. و از دهه ۸۰ به بعد آثار آن را می توان در سازمانهای دولتی و خصوصی مشاهده نمود.

امروزه سازمان ها و دولتها برای ارائه خدمات بهتر به مردم و جذب بیشتر آنان در حوزه ی مسئولیت اجتماعی برنامه ریزی نمایند. همه سازمان ها در برابر کارکنان خود و دولت در برابر جامعه، مسئولیت دارند. مسئولیت اجتماعی، مفهومی فراتر از قانون است و به نقشی مربوط می شود که سازمانها در بهتر شدن جامعه انجام می دهند. در دنیای امروزی دولت ها باید مدل پاسخگویی را نهادینه کنند و زمینه مطالعه گری را فراهم سازند. این روش یعنی تسریع فرآیندها در فعالیت ها را فراهم می آورد. لذا سازمانهای نوگرا از این طرح استقبال می نمایند و سازمان هایی که در گذشته سیر می کنند باید پاسخگو باشند (روح الامینی، ۱۳۸۱).

امروزه، مسئولیت اجتماعی از مفاهیم کهن خود، همانند دوستی و کمک های انسان دوستانه فراتر رفته و طیف گسترده فعالیت های دولت در سطوح محلی، ملی و بین المللی را در بر می گیرد.

فصل اول : مطالعات نظری در ارتباط با مسولیت اجتماعی

از آنجائیکه ریشه مسولیت اجتماعی در دولت ها متفاوت است و هر دولتی سعی می کند تا از مسولیت اجتماعی برای حمایت از مدل دولت-بازار-جامعه خود استفاده کند اگر برنامه ریزی برای مسولیت اجتماعی در سطح سیاستگذاری به خوبی تدوین نشود ممکن است توازن ترکیب سیاست گذاری را بر هم زده و مدل دولت - بازار جامعه را به چالش بکشد. طراحان برنامه ای اثر بخش برای ترویج ملی، مسولیت اجتماعی با در نظر گرفتن شرایط دولت - بازار - جامعه خاص دولت صورت می گیرد.

مسئولیت اجتماعی از نظر موضوعی شامل مسولیت های اقتصادی، اجتماعی، حاکمیتی و محیط زیستی می شود. در این میان، بعد اجتماعی بیشترین رابطه را با مسائل فرهنگی دارد. به همین دلیل، در بررسی طرح های توسعه اجتماعی باید خطوط فرهنگی و هنجارهای سالم، اجتماعی در نظر گرفته شوند.

در بعضی موارد هنجارهای جامعه خود نیاز به اصلاح دارند، فرهنگ ترافیک و تصادفات از این جمله هنجارهایی است که در این خصوص طرح های مسئولیت اجتماعی که با هدف اصلاح رفتار و یا تغییر قوانین طراحی می شوند.

مبحث اول: تعاریف و ابعاد مسوولیت های اجتماعی:

گفتار اول: تعریف مسوولیت اجتماعی و نگرش تاریخی:

یکی از موضوع هایی که در حوزه اجتماعی خیلی جدی باید به آن توجه شود، موضوع مسوولیت اجتماعی سازمان ها در قبال جامعه است. وقتی می گوئیم مسوولیت اجتماعی یعنی مجموعه وظایف و تعهداتی که یک سازمان باید در حفظ و کمک به جامعه انجام دهد. به عبارت دیگر وقتی می گوئیم مسوولیت اجتماعی یعنی می خواهیم به فعالیت هایی اشاره کنیم که صاحبان سرمایه و یا مدیران شرکت ها و سازمان ها چه دولتی و چه خصوصی به صورت داوطلبانه به عنوان یک عضو در جامعه انجام می دهند در واقع مسوولیت اجتماعی شرکت ها رویکردی متعالی به کسب و کار (اعم از کارهای بزرگ و یا کوچک) است که تاثیر اجتماعی و فرهنگی و محیط زیستی یک سازمان بر جامعه چه داخلی و چه خارجی را مد نظر قرار می دهد و هدف اصلی آن گرد هم آوردن تمامی بخش ها اعم از دولتی، خصوصی و سایر داوطلبان جهت همکاری با یکدیگر است تا از یک سو موجب همسویی منافع اقتصادی با محیط زیست و از سوی دیگر سبب توفیق، رشد و پایداری کسب و کار شود.

بند اول: از حیث لغوی:

مسوولیت اجتماعی به معنای مورد سوال یا بازخواست قرار گرفتن است، مسوولیت اجتماعی به معنای ضمانت و تعهد است. مسوولیت چیزی با کسی بودن، یعنی به گردن او، در عهده او،^۱ در ضمان و پایبندی او بودن است بنابر این هر گاه انسان متعهد به انجام کاری می شود در حقیقت مسوولیت انجام آن کار را پذیرفته است.

بند دوم: از حیث اصطلاحی:

مسوولیت اجتماعی: مسول بودن در برابر نقض تعهدات اجتماعی، سرمایه گذاری در زمینه های انسانی و ایجاد رابطه با سازمانها و گروه های حامی حقوق بشر و در عین حال ساخت آینده ی جامعه با هدف توسعه ی پایدار با نگرش فعال درباره ی محیط زیست پیرامونی و توجه به منابع و میراث مشترک بشریت.

بند سوم: از منظر حقوقی:

جامعه عمل کردن کسب و کار را تنها بر پایه انگیزه سود مجاز نمی شمارد، بلکه همزمان از آن انتظار دارد که در انطباق با قوانین و مقررات وضع شده دولت محلی عمل کند. این انتظار وجود دارد که سازمانها، در اجرای جزئی از پیمان اجتماعی موجود میان کسب و کار و جامعه، ماموریت های اقتصادی شان را در چارچوب قانون به انجام رسانند. مسوولیت های حقوقی منظری از اخلاقیات مدون را نشان می دهد که مفاهیم بنیانی عملیات منصفانه را از آن چنان که قانونگذاران مقرر کرده اند در بر دارد.

^۱ - دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۱۲، ص ۱۸۴۶۵، دانشگاه تهران، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۳ ش.

مسئولیت اجتماعی از جهت مسائل حقوقی اینکه موضوعی کاملاً داوطلبانه بدون ضمانت، فردی و داوطلبانه محسوب نمی‌شود به شمار رفته و ضمانت اجرایی ندارد، مسئله‌ای که قطعاً در درک آن اشتباهی صورت گرفته است چراکه این مسئله آنقدر که ما تصور می‌کنیم بدون ضمانت، فردی و داوطلبانه محسوب نمی‌شود.

بی‌توجهی به مسئولیت اجتماعی می‌تواند تبعات حقوقی بسیار سختی به همراه داشته باشد گفت: علت اینکه مسئولیت اجتماعی در ایران مسئله‌ای فردی محسوب می‌شود آن است که ما در کشورمان به پدیده اخلاق عمومی توجه‌ای نداریم، از آنجا که تمامی تلقی ما از بحث اخلاق، اخلاق فردی است حتی در حوزه‌های آکادمیک و آموزشی نیز چیزی به عنوان اخلاق عمومی برای تدریس وجود ندارد.

الف: در جهان^۲:

مسئولیت اجتماعی بنگاه‌ها در سال‌های اخیر به دغدغه‌ای جهانی و رو به افزایش در دولت‌ها و مدیران بنگاه‌ها مبدل گشته است. حرکت به سمت مسئولیت اجتماعی در سطح جهانی از رشد جهانی بنگاه‌ها نشات می‌گیرد. از طرف دیگر در پی افزایش فشارهای عمومی، از سوی نهادهای قانونگذار، تشکل‌های مردمی، حامیان حقوق بشر و طرفداران محیط زیست، بنگاه‌ها ناچار شده‌اند تا در مورد دامنه فعالیت‌های اجتماعی خود تجدید نظر نمایند. به دنبال افزایش آگاهی عمومی نسبت به عواقب اجتماعی و زیست محیطی احتمالی ناشی از فعالیت بنگاه‌ها بر جوامع، ذینفعان بنگاه‌ها استانداردهای عملکردی جدیدی برای کسب و کار تدوین نموده‌اند. این استانداردها بنگاه‌ها را ملزم می‌نماید تا فعالیت‌های خود را از جنبه تحقق و انطباق با ارزشها، منافع و انتظارات جامعه و ذینفعان مورد بررسی و نظارت قرار دهند. یکی از مهمترین تحولات ایجاد شده در اندیشه مسئولیت اجتماعی تغییر دیدگاه از اقدامات صرفاً انسان‌دوستانه توسط بنگاه‌ها به سمت اقدامات انسان‌دوستانه و در عین حال استراتژیک بود. این طرز تفکر باعث ایجاد تحولاتی عظیم در عرصه کسب و کار بنگاه‌ها گردید و باعث شد توجه به مسئولیت اجتماعی از یک اجبار، وظیفه یا اقدام خیر خواهانه صرف به منبعی از فرصت، نوآوری و مزیت رقابتی برای بنگاه تبدیل شود. در عصر حاضر مسئولیت اجتماعی بنگاه به رویکردی جدایی ناپذیر و بلند مدت در موفقیت سازمان مبدل گشته است به گونه‌ای که مسئولیت‌پذیری اجتماعی، میدانی جدیدی برای بروز اندیشه‌ها و ایده‌های نوآورانه در عرصه اصلاحات و تغییرات سازمانی در پیش روی مدیران و کارکنان بنگاه‌ها قرار داده است. مسئولیت اجتماعی بنگاه رفته رفته به یکی از مهمترین رکن‌های کسب و کار مبدل گشته است به گونه‌ای که سازمان‌ها بدون توجه به تاثیرات و عواقب فعالیت‌های خود بر جامعه قادر به ادامه فعالیت نیستند. بسیاری از بنگاه‌ها مسئولیت اجتماعی را به عنوان بخشی از استراتژی در دستور کار فعالیت‌های خود قرار داده‌اند. در صنایعی چون بانکداری، معدن، انرژی و جنگلبانی که تحت تاثیر نظارت‌های شدید سیاسی و قانونی هستند توجه به نیازهای ذینفعان و مسئولیت اجتماعی بنگاه در مقایسه با سایر صنایع قابل ملاحظه است. مسئولیت اجتماعی به معنای سهیم شدن بنگاه‌ها در توسعه پایدار و مستمر سازمان و جامعه خود و در نهایت جامعه بین‌المللی است. مسئولیت اجتماعی تبدیل سازمان را از موجودی صرفاً اقتصادی به موجودی اقتصادی و اجتماعی هدایت می‌نماید. تحقیقات انجام شده در زمینه رضایت مشتریان حاکی از این حقیقت است که اقدامات مرتبط با مسئولیت اجتماعی بنگاه بیش از ۲۵٪ بر شهرت و تصویر ذهنی بنگاه که یکی از عوامل ایجاد رضایت مشتری است تاثیر گذار است. در طول سال‌های اخیر مطالعات متعددی در زمینه ارتباط بین مسئولیت اجتماعی و سودآوری انجام شده است در یک تحلیل فراگیر بر روی مجموعه‌ای از

بنگاه ها این نتیجه بدست آمده است که هزینه های مسئولیت اجتماعی بنگاه در مقایسه با سود و منفعت حاصل از آن بسیار اندک و قابل چشم پوشی است.

ب: در ایران:

در ایران نیز مسئولیت‌های اجتماعی شرکت‌ها^۳، سازمان‌ها و حتی افراد در قالب مفاهیمی چون وقف و وام‌های قرض‌الحسنه و کمک‌های بلاعوض، مدرسه‌سازی و ساختن مسجد و حسینیه و ابنیه عمومی مثل حمام یا بیمارستان و درمانگاه نمود یافته است، البته وقف به‌عنوان سنت ملی اسلامی، عمدتاً محدود به ساخت مدرسه و یا مسجد بوده است و تجار و صاحبان صنایع در ساخت و تأمین هزینه‌های این اماکن مشارکت داشته‌اند. در سنت زرتشت نیز هر فرد زرتشتی موظف بوده که یک‌دهم درآمد خود را صرف کمک به حل مشکلات اجتماعی و مشکلات مالی همگانی کند. در فرهنگ سنتی ایران، بسیاری از صاحبان سرمایه در ارتباط بسیار نزدیکی با کارکنان خود بوده‌اند و کارکنان نیز صاحبان سرمایه خود را در نقش پدر می‌دیده‌اند. کمک در زمان بیماری، ازدواج و تهیه مسکن از جمله فعالیت‌های این پدر بوده است که با توجه به فقدان نظام تأمین اجتماعی نقش مهمی ایفا می‌نموده است. در کنار این نقش پدرسالاری، بسیاری از صاحبان شرکت‌ها و تجار بر اساس باورهای مذهبی و اخلاقی عمدتاً مسئولیت و نقش اجتماعی خویش در قالب‌های نیکوکارانه و مذهبی ایفا می‌کردند. با توجه به اینکه فضای صنعتی در ایران در دهه اول سال‌های ۱۳۰۰ به آرامی شکل گرفت، تعداد کارگران صنعتی در اندازه‌های بزرگی نبود و اغلب صاحبان صنایع، با افراد جامعه خود و کارکنان خود دارای روابط اجتماعی گسترده‌ای بودند و نقش پررنگ مذهب و سنت، باعث می‌گردید مشارکت‌های اجتماعی گسترده‌ای داشته باشند. رشد بخش خصوصی و بازار سرمایه کشور در چند دهه اخیر سبب گردید شرکت‌ها دارای مجموعه‌ای از شرایط جدید بشوند و مسئولیت اجتماعی شرکتی با ضوابط کاری اخلاقی و اجتماعی ایرانی نهادینه شود. تا شرکت‌های پایداری داشته باشیم. به همین دلیل مسئولیت اجتماعی یک وظیفه برای شرکت‌هاست و نباید به خاطر انجام این وظیفه، شرکت‌ها برای خود برتری فرض کنند و احیاناً از دولت‌ها یا مردمی امتیازی برای خود طلب کنند.

ساختار اقتصادی صنعتی حاکم بر فضای اقتصادی-سیاسی ایران به‌گونه‌ای است که متأسفانه بسیاری از شرکت‌ها، انجام فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی را علاوه بر این‌که هزینه به‌حساب می‌آورند، آن را باعث جا ماندن از کسب ثروت بیشتر می‌دانند.^۴

دسته اول: مسئولیت‌ناپذیر

شرکت‌هایی که از قانون و رسوم متعارف و استانداردهای عموماً پذیرفته‌شده اصلاً تبعیت نمی‌کنند و به کار قاچاق کالا، مبادرت می‌ورزند و یا درصد استثمار کارگران مهاجر هستند و اغلب از ضوابط قانونی مانند سلامتی و ایمنی، دستمزد، ساعات کار، تخطی می‌کنند.

دسته دوم: دارای حداقل مسئولیت^۵

^۳ - برخورداری، فاطمه، (کارشناس اشتغال)، مقدمه ای بر وضعیت مسولیت اجتماعی در ایران.

^۴ - الوانی، سید مهدی، مسولیت اجتماعی سازمانهای انتشارات مرکز مدیریت دو لتی، ۱۳۷۷.

این دسته از شرکت‌ها از قوانینی چون: ایمنی تولید، حداقل دستمزدها، فرصت‌های استخدام برابر، سلامتی کارگران، و ... تا حدودی رعایت می‌کنند و در صورتی که اجبار و الزام قوانین دولتی نباشد، این موارد را نه تنها رعایت نمی‌کنند بلکه رعایت این قوانین را هزینه‌ای اضافی برای خود می‌بینند.

دسته سوم : مسئولیت ناقص^۶

این دسته از شرکت‌های به‌طور علنی با قوانین دولتی مخاصمه ندارند و در تعداد محدودی از فعالیت‌های مربوط به حوزه مسئولیت اجتماعی مشارکت دارند. برای مثال فعالیت این دسته از شرکت‌ها به صورت کمک به مؤسسات خیریه، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، تأسیس مرکز نگهداری روزانه برای کودکان کارکنان، ارتقا کیفیت محصولات هست. مشارکت در فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی برای این شرکت‌ها بیشتر از آنکه یک استراتژی بلندمدت باشد، یک امر ناقص و موقتی است. آن‌ها هیچ‌وقت به شیوه‌ای منسجم اقدام نمی‌کنند. علاوه بر این‌ها، تعهد اجتماعی این شرکت‌ها بسیار کم، تدریجی و غالباً ناشی از انگیزه‌های سود-محور است.

دسته چهارم : مسئولیت راهبردی^۷

این شرکت‌ها موضع‌گیری نظام‌مند در حوزه‌های متنوع برای عملکرد برتر دارند. انگیزه آن‌ها راهبردی و یا ابزاری است. به این معنی که آن‌ها مشخصاً حوزه‌هایی را که معتقدند باعث افزایش عملکرد مالی شرکت می‌شود تحت پوشش قرار می‌دهند. برای مثال به مدیریت منابع انسانی، پاسخگویی به مشتریان، کیفیت محصول یا خدمات و گواهینامه تعالی سازمانی (می‌پردازند. به این ترتیب شرکت در TQM اخذ گواهینامه‌های ایزو ۹۰۰۰ یا فرایندها و ساختارهای خود ملزم به رعایت مسئولیت اجتماعی می‌شود و می‌تواند شرکای قوی‌تری جذب کند. این شرکت‌ها اغلب دارای خط‌مشی‌های اخلاقی قوی هستند. آن‌ها در جستجوی راه‌های سازگاری با محیط‌زیست از طریق برنامه‌هایی چون ایزو ۱۴۰۰۰، برنامه‌های بازیافت، ایجاد راهکارهایی برای استفاده از ضایعات، و توسعه بیشتر محصولات سبز می‌باشند. همکاری با محیط اجتماعی معمولاً یکی دیگر از اهداف این شرکت‌ها هست.

گفتار دوم: ابعاد مسوولیت اجتماعی:^۸

مسوولیت اجتماعی سازمانی، پدیده‌ای نو نیست، از دیر باز از زمانی که کسب و کارهای مختلف شروع شده است، شاید هزاران همزاد با انسان و کسب و کارهای مختلف و تولید، مسوولیت‌های اجتماعی هم وجود داشته است. اگر به تاریخچه مدیریت سازمانها و کسب و کار از قبل از قرون وسطا و عصر باستان، پدیده‌هایی مدیریتی شکل گرفته‌است. در قرون وسطا و عصر باستان و انقلاب صنعتی، که شاید منشاء شکل‌گیری مسوولیت اجتماعی در انقلاب صنعتی است، صنایع مختلفی به وجود آمدند و آثاری بر اقتصاد، اجتماع و تکنولوژی گذاشتند و مجبور شدند به مسوولیت اجتماعی توجه کنند تا جامعه را با خودشان همراه کنند. بنابراین مسوولیت اجتماعی، یعنی اینکه فرآیند کسب و کار پاک اخلاقی داشته باشیم که جهان بتواند

^۵ - همان.

^۶ - همان.

^۷ - همان.

^۸ - سلطانی، مسوولیت اجتماعی، نشریه اتاق بازرگانی، صنایع، معادن، و کشاورزی اصفهان، سال هفدهم، اسفند ۹۶ و فروردین ۹۷، شماره ۸۹

از ما حمایت کند. وقتی می‌گوییم مسوولیت اجتماعی، یعنی سازمان مسوولیت‌هایی در برابر جامعه دارد و جامعه هم طبیعتاً جبران می‌کند. شاید روی ماهیت و ابعاد مسوولیت اجتماعی بسیار کار شده یا مثل بحث‌های مدیریت کار شده، ولی در جمع بندی مسوولیت‌های اجتماعی باید گفت که یک بعد آن، بعد اقتصادی است، و بعد دیگر آن قانونی و اخلاقی و عمومی و ملی می‌باشد که به اختصار توضیحاتی بشرح ذیل بیان می‌شود (امیدوار، ۱۳۸۴).

بند اول: بعد اقتصادی:^۹ از این جهت که کسب و کار دو نقش دارد، یک نقش که فلسفه وجودی کسب و کار در هر حوزه تولید اقتصادی، این است که به ذینفعان باید سود لازم و معقول و پاک برسد. همچنین، این مسوولیت مضاعف است، زیرا جزء مسوولیت‌های اجتماعی ما است که اقتصادی کار کنیم، منابع و ثروت را هدر ندهیم و بهره‌وری لازم را داشته باشیم، چون فلسفه وجودی هر کسب و کاری بهره‌وری است. در مجموع میتوان گفت که فعالیت‌ها و اقدامات اقتصادی مدنظر قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، مسوولیت اولیه هر بنگاه اقتصادی کسب سود است.

بند دوم: بعد قانونی:^{۱۰} مجموعه قوانین و مقرراتی که در جامعه طراحی می‌شود، فلسفه آن تسهیل کسب و کار و تسهیل زندگی حرفه‌ای مردم است. همه کسب و کارها باید قوانین و مقررات را رعایت کنند و ترویج دهنده و نهادینه کننده قوانین باشند تا رفتار شهروندی که دستاوردهای مسوولیت اجتماعی است حاصل شود. بنابراین سازمان‌ها ملزم می‌شوند که در چارچوب قانون و مقررات عمومی عمل کنند. جامعه این قوانین را تعیین می‌کند و کلیه شهروندان و سازمان‌ها، موظف هستند به این مقررات به عنوان یک ارزش اجتماعی احترام بگذارند. بعد قانونی مسوولیت اجتماعی را «الزام اجتماعی» نیز می‌گویند. (امیدوار، علیرضا، ۱۳۸۴)

بند سوم: بعد اخلاقی:^{۱۱} از سازمان‌ها انتظار می‌رود که همچون سایر اعضای جامعه به ارزشها، هنجارها و اعتقادات و باورهای مردم احترام گذاشته و شئون اخلاقی را در کارها و فعالیت‌های خود مورد توجه قرار دهند. این بعد را «پاسخگویی اجتماعی» می‌گویند.

بند چهارم: بعد عمومی:^{۱۲} شامل انتظارات، خواسته‌ها و سیاست‌های مدیران عالی در سطح کلان است که انتظار می‌رود مدیران و کارگزاران سازمانها با نگرش همه‌جانبه و رعایت حفظ وحدت و مصالح عمومی کشور، تصمیمات و استراتژی‌های کلی را سرلوحه امور خود قرار داده و با دید بلندمدت تصمیم‌گیری کنند. این بعد را «مساعدت اجتماعی» می‌نامند.

البته باید این مطلب را نیز باید گفت که مسوولیت اجتماعی با پاسخگویی اجتماعی رابطه‌ای دو جانبه را برقرار می‌کند بر این مبنا «پاسخگویی» تعهد در قبال مسوولیت واگذار شده است»

باید در این زمینه آینده‌نگری کنیم، زیرا اگر شرکت یا سازمانی ایجاد می‌شود نباید الزاماً بعد از ایجاد مشکل به فکر مسوولیت‌پذیری در جامعه بیفتد، لذا هر قدر مسوولیت‌پذیری را به سمت سلامت اجتماعی تغییر مسیر دهیم تاثیرگذاری آن

^۹ - امیدوار، علیرضا، سیاست‌گذاری حکومت در ترویج مسوولیت اجتماعی شرکت‌ها در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته سیاست

گذاری عمومی، دانشگاه تهران، ۱۳۸۴

^{۱۰} - همان

^{۱۱} - همان.

^{۱۲} - همان.

بیشتر خواهد بود. ضمناً باید از ظرفیت سازمان های دولتی برای نهادینه شدن مسئولیت اجتماعی سازمان در قبال مردم و جامعه استفاده کنیم البته این امر مستلزم این است که به عنوان یک شهروند نه تنها با حقوق خودمان بلکه باید با مسئولیت اجتماعی خودمان در مقابل دیگران نیز آشنا شویم. نکته دیگر بهره گیری از نیروی انسانی متخصص در حوزه های مرتبط با مسئولیت اجتماعی است. طبیعتاً در این حوزه استفاده از مددکاران اجتماعی بسیار تاثیرگذار است.

بنابراین میتوان ابعاد مسئولیت اجتماعی در شرکت ها و جامعه به موارد ذیل تقسیم می شود:^{۱۳}

- مسئولیت اجتماعی شرکت در رهبری و فرآیند درون سازمانی.
- مأموریت و چشم انداز، خط مشی ها و رویه ها.
- مسئولیت اجتماعی شرکت در محیط کار
- ایمنی و سلامتی، آموزش و توانمند سازی کارکنان، حقوق بشر، کار شایسته، تبعیض.
- مسئولیت اجتماعی شرکت در محیط زیست
- توسعه پایدار، کاهش آلودگی، مدیریت ضایعات، صرفه جویی در انرژی، مدیریت خرید سبز
- مسئولیت اجتماعی شرکت در جامعه و کشور
- مسئولیت اجتماعی شرکت ها در جامعه و بکارگیری سیاست مسئولیت اجتماعی وسیله ای برای دستیابی به مزیت رقابتی برای شرکت ها است (امیدوار، ۱۳۸۷).

مبحث دوم: توسعه پایدار و محورهای مسئولیت اجتماعی^{۱۴}

مفهوم مسئولیت اجتماعی با مفاهیمی همچو: اخلاق کسب و کار، حقوق شهروندی، مسئولیت اجتماعی و زیست - محیطی، عملکرد اجتماعی شرکت، انسان دوستی، تئوری ذینفعان و توسعه پایدار همپوشانی دارد. در خصوص شرکت ها، مسئولیت اجتماعی پذیرایی نسبت به همه ذینفعان و محیط زیست است و از فعالیت تولیدی و اقتصادی شرکت ها ناشی میشود. به عبارت دیگر، مسئولیت اجتماعی شرکتها، روشی است که کمپانی ها به کار می گیرند تا علاوه بر اینکه خودشان سود آوری کنند، برای محیط نیز مفید باشند. مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتها در راستای تقویت موضوع توسعه پایدار در جامعه به وجود آمده و به دنبال پاسخ دهی به سوال هایی همچون موارد ذیل است.

- اگر شرکتی، کالا یا خدماتی تولید میکند، این تولیدات، تا چه اندازه مخرب محیط زیست نبوده است؟
- آیا شرکت توانسته است فرهنگ اخلاق مداری را در کسب و کار خود نهادینه کند؟

^{۱۳} - قاسمی حسن آبادی، فائزه، مسئولیت اجتماعی شرکت ها و نحوه سنجش آنها. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال اول، شماره ۲، اسفند ۹۵.

^{۱۴} - سرکار آرانی، محمد رضا (بیتا)، اصلاحات آموزشی و مدرن سازی، تهران، نشر روزنگار.

- تا چه اندازه شرکت ها می توانند مسولیت اجتماعی را نهادینه کند؟

موضوعی که باید در اینجا مورد توجه قرار گیرد، تفاوت جوامع از نظر ارزش ها و فرهنگ هاست که در نهایت، به این موضوع منجر می شود که مسولیت اجتماعی شرکتها در هر جامعه ای، جداگانه و با توجه به شرایط اجتماعی، قانونی و فرهنگی آن جامعه، مورد بررسی و قضاوت قرار گیرد.

در ایران موضوع مسولیت اجتماعی، مفهومی نسبتاً جدیدی است که مورد توجه شرکتها و سازمانهای گوناگون قرار گرفته است و شرکت ها و نهادهای مختلف در حوزه های متنوعی در خصوص مسولیت اجتماعی، فعالیت و اطلاع رسانی نموده، نسبت به این موضوع ایجاد حساسیت می کنند. با توجه به نوپا بودن این موضوع و مسائل و موضوع های تاثیر گذار دیگر در این امر، هنوز مسولیت های اجتماعی در ایران همچون کشورهای پیشرفته با ابعاد گسترده پیگیری نمی شود و بیشتر به عنوان موضوعی خیریه و نیکو کاری در نظر گرفته می شود و در برخی موارد، تنها توجه به موضوع های محیط زیستی مطرح است، اما باید یاد آور شد که با توجه به مشکلات و را طولانی کشورمان در مسیر توسعه پایدار، توجه به مسولیت اجتماعی شرکتها در همه ابعاد دارای اهمیت بسیار زیادی است که در نهایت می تواند به ایجاد یکپارچگی و کم شدن فاصله های طبقاتی و اجتماعی در جامعه و ایجاد حس مسولیت در همه اقشار جامعه منجر شود و همه افراد جامعه را با مسائل مختلف اجتماعی، همچون: آسیب های اجتماعی، جرایم و...، آسیب های محیط زیستی مانند: کمبود آب، تمیز و پاک بودن محیط زیست و حفظ آن برای نسل های آینده و حفظ گونه های جانوری کمیاب کشور و ...، مسائل اقتصادی همچون: توجه به اقشار کم درآمد، کمک به بیماران نیازمند مالی و ... و مواردی که به ارتقای فرهنگ شهروندی و اخلاق در جامعه کمک می کند، در گیر نماید^{۱۵}.

گفتار اول: مسولیت اجتماعی و توسعه پایدار:

مسولیت اجتماعی در یک جامعه پایدار توسعه یافته به سه دسته تقسیم می شوند:

بند اول: مسولیت اجتماعی دولت^{۱۶}:

دولتی که دارای نگرش مسئولانه بر جامعه باشد، بی تردید اولویت هایی چون حفظ محیط زیست، آموزش همگانی، سلامت جسمی و روحی مناسب شهروندان، رفاه اقتصادی و دستیابی به شاخص های مطلوب سبک زندگی مردمش را در نظر دارد. چنین دولتی، در توسعه از حفظ میراث طبیعی برای آیندگان و تربیت نسلی آگاه، غافل نبوده و همواره می کوشد ضمن ایجاد رونق و رفاه اقتصادی، جامعه ای با نشاط را پایه گذاری کند.

یک دولت مسوول در برابر اجتماع، محیط کسب و کاری را فراهم می کند که در آن، علان اقتصادی و کارآفرینان به سادگی بتوانند فعالیت کنند و در چنین محیطی با رشد شاخص های اقتصادی، سبک زندگی عموم شهروندان، از معلم و هنرمند تا کارگر و دانشگاهی بهبود و تعالی می یابد. پاسخگویی و شفاف بنیاد هستی یک دولت مسوول است. دولتی که خود را از مردم

^{۱۵} - سرکار ارانی و داداش زاده (بی تا)، مسولیت اجتماعی کسب و کار، تهران، نشر زسا.

^{۱۶} - گفتگوی خبری با سهل ابادی، سید عبدالوهاب، ریس اتاق بازرگانی اصفهان. تحت عنوان: جامعه مسوول، شهروند مسوول، فصلنامه مسولیت اجتماعی، اسفند ۹۶ و فروردین ۹۷، شماره ۸۹

و مردم را از خود جدا نمی داند و با بیان حقایق و پاسخگویی بودن در برابر آنها به مسئولیت خود در برابر اجتماع عمل می نماید.

بند دوم: مسئولیت بنگاههای اقتصادی:^{۱۷}

نگرش شرکت ها و بنگاههای اقتصادی به فعالیت ها باید با در گرفتن ساختار اجتماعی همراه باشد. تولیدی که ارزش آفرین نباشد و به محیط زیست آسیب بزند، یا به آموزش، معاش و سلامت روحی کارمندان بی توجهی باشد، به ارگان جامعه در کوتاه مدت یا بلند مدت خدشه وارد می کند. رویکرد صحیح آن است که در کنار فعالیت برای خلق ثروت، اخلاق را نیز بسط و گسترش داده برای ارتقای فرهنگ کوشید و زیست بوم را برای زندگی مناسب تر ساخت. بنگاه اقتصادی مسوول در برابر اجتماع، با بهره وری و آینده پژوهی، کالای با کیفیت تولید می کند.

بند سوم: مسئولیت اجتماعی فرد:^{۱۸}

رکن اساسی شکل دهنده اجتماع، مردم هستند. فرد مسوول در برابر جامعه، تک تک افراد دیگر و محیط پیرامون خود مسوول است. نمی توان تصور کرد که رنج عضوی از جامعه، بر سلامت عضو دیگر موثر نباشد. در جامعه به هم تنیده امروزی زندگی عموم شهروندان، متأثر از اوضاع دیگران و موثر بر آن است. محبت و مهربانی، صبر و مدارا، و یاری و همراهی، تار و پود شکل دهنده جامعه ای است که در آن، مردم در برابر یکدیگر مسوول هستند. در چنین جامعه ای اخلاق زینت است و مطلوب مردم در جامعه مسوول ((اعضای یکدیگرند)) و همه برای تحقق اهداف متعالی کوشش می کنند.

در جامعه پیچیده و چند بعدی امروز، همه ابعاد جامعه الزاماً و ضرورتاً نیازمند نگرش مسوولانه اجتماع هستند تا شکل دهنده جامعه توسعه یافته باشند، جامعه ای مسوول که متشکل از شهروندان اجتماعی است.

بند چهارم: نقش مسوولیت اجتماعی در توسعه پایدار:

توسعه اقتصادی که با وعده از بین بردن فقر و افزایش رفاه جوامع در مسیر خود جلو می رفت، به گواهی آمارها، نه تنها نتوانسته بود بر فقر غلبه کند؛ بلکه بسیاری از طبقات اجتماعی و ملل را گرفتار دام فقر نهادی و ساختاریافته کرده بود. ثروت دنیا سال به سال در حال افزایش بوده و هست؛ اما این افزایش ثروت، موضوعی نبوده که توسط همه اقشار اجتماعی احساس شود و اغلب، گروه های خاصی از مزایای آن بهره مند می شوند. از دیگر مشکلات توسعه اقتصادی در ارتباط با مسائل اجتماعی، تخریب محیط زیست بوده و هست. در دهه 70 میلادی، صداهای متفاوتی درباره رسوایی دیگر توسعه اقتصادمحور به گوش جوامع بشری رسید. در واقع، به شکلی عمومی، عیان شد که این رشد منوط به افزایش تولید و مصرف، نیازمند استفاده بیش از پیش از «منابع طبیعی» است و چرخه معیوبی تولید می کند که با تخریب منابع طبیعی، آلودگی محیط زیست، افزایش جمعیت و ... به کاهش کیفیت زندگی و در خطر قرار دادن حیات بر روی زمین خواهد انجامید، که مغایر با اصول سه گانه توسعه پایدار است. سطوح مربوط به مسوولیت های اجتماعی در جامعه توسعه یافته، از فرد آغاز شده، به بخش های بزرگ دولتی می رسد و هرچه از مسوولیت های فردی به سمت مسوولیت های اجتماعی دولتی می رویم، این مسوولیت

^{۱۷} - همان.

^{۱۸} - همان.

ها از مؤلفه ها و شاخص های خرد، به سمت مؤلفه ها و شاخص های کلان متمایل می شوند. سطوح مرتبط با مسؤولیت های اجتماعی در جامعه توسعه یافته^{۱۹} نخستین سطح درگیری مسؤولیت های اجتماعی در جامعه توسعه یافته، سطوح فردی است: مسؤولیت اجتماعی فردی شامل شرکت هر فرد در اجتماعی است که در آن زندگی می کند و می توان آن را به علاقه مندی از اتفاقاتی که در جامعه رخ می دهد و شرکت فعال برای حل برخی از مشکلات محلی تعریف کرد. حقوق شهروندی، مفهومی است که با مسؤولیت و مسؤولیت پذیری آحاد جامعه همراه است. در جامعه مدنی، هر شهروندی درمی یابد که بی مسؤولیتی انسان های پیرامونی، او را در مسیر پرنوسانی قرار می دهد و چنانچه خود نیز نسبت به پدیده های پیرامونی بی مسؤولیت باشد، محیط زندگی خود و دیگران را دچار آسیب می کند. زیباترین احساس خوشایند در مقوله شهروندی، کوشش برای همکاری، تعاون و بار مسؤولیت خود و دیگران را به دوش کشیدن است (هزارجریبی و امانیان، ۱۳۹۰: ۱۶).

مفهوم شهروندی در بعد اجتماعی، ایده ای است که در اروپای غربی مطرح شده و در قرن شانزدهم و هفدهم با فراگیر شدن انتشار یافته است. مفهوم شهروندی را می توان در مجموع، جزو مفاهیم جدیدی دانست که با زندگی برخاسته از تجدد فرهنگ انسان اجتماعی درهم آمیخته است (هاشمیان و گنجی، ۱۳۸۸: ۴۴). درباره مسائل اجتماعی فردی نیز چنین آمده: مسؤولیت اجتماعی فردی، وظایفی است به عهده آحاد جامعه؛ همچون: آلوده نکردن محیط، تبعیض قائل نشدن در ارائه خدمات، انجام ندادن کارهای غیراخلاقی و آگاه کردن مصرف کننده از کیفیت محصولات و مشارکت مثبت در زندگی افراد. (الوانی و قاسمی، ۱۳۷۷: ۳۲۴).

دومین سطح درگیری مسؤولیت های اجتماعی در جامعه توسعه یافته، سطوح بنگاهی، شرکتی و سازمانی / تشکیلاتی است: در بسیاری از کشورهای توسعه یافته جهان، شرکت هایی موفق ترند که برای مسؤولیت اجتماعی شرکتی خود ارزش فراوانی قائل هستند. این شرکت ها همواره می کوشند تا ارزش مشتری را با اجرای ایده هایی خلاقانه و کاربردی خلق کنند. این ایده ها، با پشتوانه برنامه های درآمدت و کاملاً دقیقی اجرا می شوند که این شرکت ها در گذشته اهدافی مرتبط با مسؤولیت اجتماعی شرکتی خود مشخص نموده اند. بعضاً این برنامه ها در دسترس شهروندان قرار می گیرد تا آنها بدانند که مثلاً فلان شرکت، در پنج سال آینده چه ارزش مشتری را برای جامعه خلق می کند و حافظ کدام منافع جامعه خواهد بود. نقش شرکت ها در توسعه پایدار، در سه دسته اجتماعی، محیط زیستی و اقتصادی قرار داد. در واقع، توسعه ای «پایدار» است که علاوه بر بعد اقتصادی، پیامدهای زیست-محیطی و اجتماعی آن نیز مثبت و مدیریت شده باشد. با چنین نگاهی، بهره برداری از منابع طبیعی و سرمایه های انسانی امروز زمین، حیات و بهره مندی و شادی نسل های فعلی و آینده را نباید به خطر بیندازد. درحقیقت، مطالبه از سازمان ها برای «مسؤولانه عمل کردن» در قبال جامعه، موضوعی است که با گسترش روزافزون اثرگذاری آنها بر محورهای تشکیل دهنده توسعه پایدار؛ یعنی «اقتصاد»، «جامعه» و «محیط زیست»، در دهه های پایانی قرن بیستم شدت گرفت و سبب شد که مفهومی به نام مسؤولیت اجتماعی سازمان ها^{۲۰} (Corporate Social

سومین سطح درگیری مسؤولیت های اجتماعی در جامعه توسعه یافته، سطوح دولتی و دخالت سیاست در مسؤولیت های اجتماعی برای ایجاد جامعه توسعه یافته است. جذابیت سیاست گذاری اجتماعی دولت، چندان مرزی ندارد و به همه جنبه های زندگی مربوط می شود که در سطح محلی، ملی، منطقه ای و جهانی مورد توجه قرار می گیرند. همه مسائل مربوط به امنیت اجتماعی، مسکن، آموزش، بهداشت و مراقبت اجتماعی در این حوزه قرار می گیرند. برنامه ریزی برای تأمین چنین

^{۱۹} - اسلامیان، محمود، مسؤولیت های اجتماعی و جامعه توسعه یافته، (بی تا).

^{۲۰} - همان.

اهدافی، صرفاً از طریق فرایندهای اجتماعی حاصل نخواهد شد. باید مؤلفه های اقتصادی نیز به موازات اهداف اجتماعی دولت شکل گیرد. موضوع هایی مانند: بهداشت، آموزش، وسایل معاش، شغل و پول، موضوع هایی حیاتی هستند که به کمک دولت، مقامات رسمی، شرکت ها، گروه های اجتماعی، مجموعه های اقتصادی، مؤسسات خیریه، انجمن های محلی و سایر گروه های غیردولتی محقق می شوند.

گفتار دوم: محورهای مسولیت اجتماعی: ۲۱

مسئولیت اجتماعی در یک جامعه پایدار توسعه یافته به سه دسته تقسیم می شوند.

بند اول: محیط زیست: این استاندارد، رهنمودهایی را برای اصول و استراتژی های زیست محیطی و چهار مسئله زیست محیطی ارائه می دهد. این استاندارد مشخص می کند که ابزارهای فنی مربوطه نظیر استاندارد ISO ۱۴۰۰۰ می توانند به عنوان یک چارچوب کلی استفاده شوند تا به سازمان کمک کنند رفتارهای خودش را نسبت به محیط زیست مد نظر قرار دهد.

بند دوم: کسب و کار منصفانه: توسعه جوامع: استاندارد ISO ۲۶۰۰۰ تاکیدش بر این است که مشارکت در جامعه و توسعه جامعه، هر دو از بخش های جدایی ناپذیر توسعه پایدار محسوب می شوند. مشارکت اجتماعی و مشارکت در سطح جوامع محلی، باعث می شود دستیابی به اهداف توسعه پایدار آسان تر شود.

بند سوم: حقوق بشر: استاندارد ISO ۲۶۰۰۰ در این زمینه، به مواردی نظیر پرهیز از تبعیض، حمایت از گروه های آسیب پذیر، رعایت حقوق مدنی و سیاسی، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، اصول و حقوق اساسی مربوط به کار و توجه به کودکان کار اشاره دارد.

بند چهارم: حکمرانی شرکتی: این استاندارد تاکیدش بر حکمرانی سازمانی است و به این مطلب اشاره دارد که سازمانها باید هفت اصل مربوط به مسولیت اجتماعی را مد نظر قرار دهند و سیستم حکمرانی خودشان را بازبینی و بررسی کنند تا اصول هفتگانه مسولیت اجتماعی در آن لحاظ شود.

بند پنجم: شیوه های کار و استخدام: این استاندارد رهنمود هایی را در مورد پنج موضوع اصلی ارائه می دهد که عبارتند از: شرایط استخدام، شرایط محیط کار، گفتگوی اجتماعی، بهداشت و ایمنی و توسعه انسانی.

بند ششم: حقوق مصرف کننده: دسترسی به خدمات و کالای های ضروری، حفاظت از سلامت و امنیت مصرف کننده، رسیدگی به شکایات مصرف کننده، محافظت از اطلاعات مصرف کننده و حریم خصوصی او، آموزش به مصرف کننده و آگاه سازی او.

بند هفتم: شیوه های فعالیت منصفانه: مسایل اصلی استاندارد ISO ۲۶۰۰۰ در رابطه با این موضوع عبارتند از: فعالیتهای ضد فساد، مشارکت سیاسی منصفانه، ارتقای مسولیت اجتماعی در رنجیره تامین و احترام به حقوق مالکیت.

فصل دوم: رویکرد منشور شهروندی و قانون اساسی به مسولیت اجتماعی:

مبحث اول: حقوق شهروندی^{۲۲}

((شهروند)) مرکب از دو کلمه ((شهر)) به معنای جامعه انسانی و ((وند)) به معنای عضو وابسته به این جامعه است. در مورد اصطلاح ((شهروند)) توضیحات مفصلی ارائه می شود که پرداختن به آن از حوصله این نوشته خارج است اما مسلم اینکه، به جمع شدن افراد در مکانی خاص و تشکیل اجتماع انسانی، شهر به تبع آن شهروند به وجود نمی آید. به عبارت دیگر، اجتماع انسانی شرط لازم شهروندی محسوب می شود، ولی شرط کافی نیست، افراد زمانی لقب شهروند به خود می گیرند که حقوق و تکالیف خود را بشناسند و به آن عمل کنند. در این صورت، شهر تشکیل شده و شهروند معنا و مفهوم پیدا می کند. (علیدوستی، ۱۳۸۸: ۴۹) همچنین در تعریفی دیگر شهروندی رابطه بین فرد جامعه را در قالب حقوق و مسئولیت بازنمایی می کند، شهروندی هر دو عنصر فرد گرایانه را در خود، بدین ترتیب که شهروندی از یک طرف با اعطای حقوق، فضای لازم را به فرد می دهد که فارغ از هرگونه رقابت، منافع خود را دنبال نماید و هم چنین فرد را قادر می سازد که دستی در شکل دادن نهادهای حکومتی عمومی داشته باشد. (فالكس، ۱۳۸۱: ۱۵). شهروندی عضویت فعال و منفعل افراد در یک دولت، ملت یا حقوق و تعهدات همگانی در یک سطح مشخص شده ای از برابری می باشد (ترکمان، فرح، بهمن پور، سکینه، ۱۳۸۸: ۱۱). شهروندی منزلتی است، برای فرد در ارتباط به یک دولت که از نظر حقوق بین الملل محترم شمرده می شود و به حقوق فرد و تکالیف او در برابر دولت رابطه شهروندی گویند، که چگونگی آن را قانون اساسی کشور معین می کند. اساسا کسی شهروند شمرده می شود که تنها فرمانگزار دولت نباشد، بلکه از حقوق فطری و حقوق طبیعی نیز برخوردار باشد، دولت این حقوق را رعایت و از آن حمایت می کند، منزلت شهروندی را قوانین هر دولتی تعیین می کند و معمولا تابع دو سنجه است، یکی زادگاه و دیگری ملیت پدر و مادر. شهروندی یک کشور از راه ازدواج یا زن و مرد شهروند آن کشور بدست می آید، اما اینگونه شهروندی معمولا همه حقوق شهروندی (از جمله کسب مشاغل دولتی) با خود نمی آورد (آشوری، ۱۳۷۷: ۲۲۲). به طور کلی در تمام تعریف هایی که از شهروندی شده است مفهوم عضویت در اجتماع، برخورداری از حقوق برابر و عهده دار وظایف عام یا مشارکت حضور دارند، مسلما کیفیت و کمیت مشارکت فرد در جامعه که همان تکلیف او در قبال جامعه که همان تکلیف او در قبال جامعه است، به میزان بالایی تحت تاثیر کیفیت و کمیت حقوق او و میزان برخورداری او از این حقوق قرار دارد. (فیض الله، نوری، گل پرور، منا، ۱۳۸۹: ۱۹۰) مفهوم شهروندی در بعد اجتماعی ایده ای است، که در اروپای غربی مطرح شده است، در قرن شانزدهم و هفدهم با فراگیر شدنش انتشار یافته است، مفهوم شهروندی را می توان در مجموع جزء مفاهیم جدیدی دانست که با زندگی برخاسته از تجدد فرهنگ انسان اجتماعی درهم آمیخته است، (هاشیمان و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۴) شهروندی در دوره ی زمانی نسبتا" کوتاهی، به مفهوم مهمی برای توصیف، درک و تبیین شیوه های مختلفی که اعضاء جامعه در فرایند توسعه سهیم یا از آن محروم اند بدل گردیده است (شیبانی، ۱۳۸۳: ۱۰). در حقیقت هیچ مفهومی یا ایده ی دیگری به اندازه شهروندی در تاریخ بشر، آرمان های نیاز انسان به برابری و خواسته هایش برای آزادی را ترکیب نمی کند البته این ترکیب هرگز اشتباه نبوده است و با تمام مفاهیم مهم مدرنیته پیوند خورده است. (هزار جریبی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳).

از این رو موارد زیر جهت ارتقاء حقوق شهروندی با توجه به مسئولیت اجتماعی سازمانها پیشنهاد می گردد.

- تدوین برنامه ریزی جامع جهت آگاهی سازی در زمینه های مختلف حقوق، وظایف و شأن شهروندی افراد جامعه.

- شناسایی موانع، منابع، و اولویت بندی خواسته ها گروههای مختلف جامعه و تامین آن از سوی سازمانها.
- تدوین و برنامه ریزی جامع جهت نهادینه کردن حقوق و وظایف شهروندی در عرصه عمومی، خصوصی، و مطالعه ارزشها، و تقویت آنها که مستلزم توجه به مدیریت مسئولیت اجتماعی سازمانها.

- تاکید بر مسئولیت اجتماعی سازمانها در تامین نیاز شهروندان.
- فرهنگ سازی حقوق شهروند و ارتقاء سطح آگاهی آنها از طریق رسانه و مسئولیت سازمانها در این زمینه.

فصل اول: شاخص های حقوق شهروندی: ۲۳

بند اول: آگاهی از حقوق شهروندی:

مبنای حقوق شهروندی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می باشد و آگاهی از حقوق شهروندی این است که افراد در ذهن خود در مورد حقوق شهروندی چه چیزهایی می دانند و این دانسته ها چقدر مطابق با واقعیت است در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۲ اصل به حقوق سیاسی شهروندی، ۸ اصل به حقوق مدنی شهروندی، ۴ اصل به حقوق فرهنگی شهروندی، و ۲۰ اصل به حقوق جنسیتی اشاره دارد.

بند دوم: پایگاه اجتماعی:

آلن پیرو در فرهنگ علوم اجتماعی این مفهوم را جایگاهی می داند که هر کس در ساخت اجتماعی اشغال می کند و همچنین وضع یا اعتبار اجتماعی که معاصران فرد به او در بطن جامعه ای که زندگی می کند تفویض می دارند، به عبارت دیگر جایی که یک فرد خاص در نظام مخصوص و در زمانی معین اشغال می کند پایگاه او خوانده می شود.

بند سوم: استفاده از رسانه جمعی:

استفاده از رسانه های جمعی که شامل رادیو، تلویزیون، مطبوعات، تلویزیون های ماهواره ای، اینترنت و همچنین خبر نامه های درون سازمانی به صورت زیر مورد پرسش قرار می گیرد.

بند چهارم: حضور در عرصه عمومی:

حضور در عرصه عمومی با استفاده از میزان عضویت و همکاری فرد در انجمن ها و نهادهای مدنی سنجیده می شود منظور از حضور در عرصه عمومی هر نوع همکاری مشارکت پذیرش، عضویت، کمک فکری یا حمایت معنوی کمک مالی یا حمایت مادی، حضور در برنامه، قبول مسئولیت اجرایی و هرگونه فعالیتی است که فرد در ارتباط با نهادهای مدنی اعم از فرهنگی، اجتماعی و سیاسی اقتصادی و زیست محیطی دارند، و با این فرض که هر چه میزان حضور افراد در عرصه عمومی بیشتر باشد آگاهی افراد از حقوق شهروندی شان بیشتر است (هزار جریبی و همکاران، ۱۳۹۰: ۵).

بند پنجم: فلسفه حقوق شهروندی شهروندان در مسولیت اجتماعی:

منظور از نگرش افراد به حقوق شهروندی نوع واکنش افراد در زمانی است که درباره این مساله مورد پرسش واقع می شود. (هزار جریبی و همکاران، ۱۳۹۰: ۵).

مفهوم مسولیت اشخاص یا به تعبیر بهتر شهروندان، در چنین دیدگاهی عمیقا تحت تاثیر قرار می گیرد در واقع این نوع نگاه به مفهوم حقوق شهروندی، عملا مسولیت شهروندی در تحولات حقوق شهروندی را نادیده گرفته و به نوعی او را بی مسولیت تلقی میکند. مثلا برخورداری از محیط زیست سالم، یکی از حقوق شهروندی است. بدیهی است دولت به عنوان منبع قدرت ملزم است در نظام طراحی و برنامه ریزی و اجرای فعالیت های مختلف اقتصادی و اجتماعی، مانند کشاورزی و صنایع و امور شهروندی و ... ضوابط و معیارهای مناسب برای حفظ محیط زیست سالم را طراحی کرده و به مورد اجرا بگذارد. با این حال هرگز نمی توان به این اصل مهم بی توجه ماند که حقوق علاوه بر اینکه متخذ از منابع مشروعیت بخش است، محصول تجربه اجتماعی نیز هست. بدون آنکه جامعه نسبت به دستورات حقوقی دولت احساس نیاز و ضرورت کند و برای وضع و اجرای آنها مطالعه عمومی و مشارکت فعال داشته باشد، امکان و امید چندانی برای اجرای کامل دستورات حقوقی دولت باقی نمی ماند. این ویژگی در تمام موارد راجع به حقوق شهروندی، جریان دارد. انواع حقوق شهروندی عبارت از حقوق مدنی، حقوق اجتماعی و حقوق اساسی است.

بند ششم: نقش سمن ها در مسولیت اجتماعی: ۲۴

سمن ها واسط بین مردم و مسوولان هستند و حس دگر خواهی آنها ورای سود و منفعت شخصی است، لذا با توجه به اعتمادی که مردم به سمن ها دارند و چشمان خود تعهدات آنها را در ابعاد اجتماعی و زیست محیطی دیده اند، می توانند مشوق مردم و شرکت ها و حتی اهرم فشار بر شرکت ها برای ایفای تعهدات اجتماعی باشند.

مطابق این مفهوم، سازمانها تنها در مقابل سهامداران مسوول نیستند و ایجاد نشده اند تا به میزان سود دهی سهامداران شان و بر مبنای منافع کوتاه مدت نگاه کنند، بلکه سازمانها در ارتباط با ذینفعان دیگری نیز هستند که خواسته های مشروع آنها را هم باید لحاظ کنند. در نظر نگرفتن این خواسته ها، جدای از ایجاد چالش با ذینفعان، سود دهی اقتصادی بلند مدت سهامداران را نیز به خطر می اندازد.

ذینفعان سازمان ها و شرکت ها، طیف وسیعی شامل، کارکنان، مشتریان، شرکای تجاری، جوامع محلی، محیط زیست، رسانه ها، نهادهای مردمی، شهروندان، دولت و ... را در بر می گیرد. بر جسته کردن نقش و اهمیت ذینفعان برای سازمان ها و شرکت ها با پیگیری سمن ها به تدریج در حال افزایش است و به واسطه اثر گذاری آن بر شهرت، وجهه و برند سازمان ها و شرکت ها، باید یکی از اهداف مدیران شود تا صرفا به عملکرد اقتصادی و مالی خود توجه نداشته باشند، بلکه عملکرد اجتماعی و محیط زیستی خود را نیز به طور جدی در نظر بگیرند.

مسولیت اجتماعی، مسیری است که سازمانها و شرکتهای، رویکردی اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی را با ارزش ها، فرهنگ، استراتژی ها، ساختار تصمیم گیری و شیوه های عملیاتی خود، به شکلی شفاف و قابل حسابرسی

یکپارچه می کنند و در نتیجه، فرایند ها و رویه های بهتری را در ابعاد درون سازمانی و برون سازمانی محقق می سازند و به این ترتیب، ثروت می آفرینند و جامعه را بهبود می بخشند.

گفتار دوم: نگرش به حقوق شهروندی:

منظور از نگرش افراد به حقوق شهروندی نوع واکنش افراد در زمانی است که درباره این مساله مورد پرسش واقع می شود. (هزار جریبی و همکاران، ۱۳۹۰: ۵).

مفهوم مسئولیت اشخاص یا به تعبیر بهتر شهروندان، در چنین دیدگاهی عمیقاً تحت تاثیر قرار می گیرد در واقع این نوع نگاه به مفهوم حقوق شهروندی، عملاً مسئولیت شهروندی در تحولات حقوق شهروندی را نادیده گرفته و به نوعی او را بی مسئولیت تلقی میکند. مثلاً "برخورداری از محیط زیست سالم، یکی از حقوق شهروندی است. بدیهی است دولت به عنوان منبع قدرت ملزم است در نظام طراحی و برنامه ریزی و اجرای فعالیت های مختلف اقتصادی و اجتماعی، مانند کشاورزی و صنایع و امور شهروندی و ... ضوابط و معیارهای مناسب برای حفظ محیط زیست سالم را طراحی کرده و به مورد اجرا بگذارد. با این حال هرگز نمی توان به این اصل مهم بی توجه ماند که حقوق علاوه بر اینکه متخذ از منابع مشروعیت بخش است، محصول تجربه اجتماعی نیز هست. بدون آنکه جامعه نسبت به دستورات حقوقی دولت احساس نیاز و ضرورت کند و برای وضع و اجرای آنها مطالعه عمومی و مشارکت فعال داشته باشد، امکان و امید چندانی برای اجرای کامل دستورات حقوقی دولت باقی نمی ماند. این ویژگی در تمام موارد راجع به حقوق شهروندی، جریان دارد. انواع حقوق شهروندی عبارت از حقوق مدنی، حقوق اجتماعی و حقوق اساسی است.

بند اول: حقوق مدنی: آزادی بیان، آزادی عقیده، آزادی وجدان و مذهب، آزادی مالکیت و آزادی رفت و آمد از برجسته ترین حقوق مدنی یک شهروند شمرده می شود. بدون تضمین حفاظت از این حقوق توسط نظام سیاسی و جامعه نمی توان قابل به وجود مفهوم ((شهروندی)) شد. حقوق اجتماعی: حق تشکیل سازمان، انجمن و سندیکا برای تجمیع، بیان و برآورد سازی مطالبات اجتماعی، حق برخورداری از بهداشت عمومی، حق برخورداری از آموزش فراگیر و عمومی، حق برخورداری از حمایت قانون، حق برخورداری از رفتار برابر در مقابل دستگاه قضایی، حق داشتن دستمزد عادلانه، حق داشتن استراحت، تفریح و اوقات فراغت، حق زنان در برخورداری از حقوق برابر با مردان، حق برخورد مبتنی بر کرامت انسانی و رعایت حقوق طبیعی از طرف حکومت، حق برخورداری از آزادی تجمع برای اعتراض مسالمت آمیز و حقوقی مشابه، شهروند فردی است که در عرصه اجتماع از حقوق ذکر شده به صورت نسبی برخوردار باشد.

بند دوم: حقوق سیاسی: حق دسترسی برابر به مناصب حکومتی، حق برخورداری از مشارکت سیاسی، حق تشکیل حزب برای شرکت در تصمیم سازی سیاسی، حق برخورداری از انتخابات منظم ادواری، آزاد و سالم، برخورداری از حق عزل حاکمان از طریق مکانیسم های مطلوب، حق داشتن امنیت سیاسی، حق نقد حاکمان از طریق نهادینه سازی آزادی بیان، حقوق سیاسی به عنوان حقوق عالی شهروند تعریف می شود. چنانچه حقوق سه گانه فوق رعایت نشود وجود مفهوم ((شهروند)) دچار شک و تردید می شود. رعایت یا عدم رعایت حقوق گفته شده با ماهیت نظام های سیاسی ارتباط مستقیم دارد لذا دموکراتیزاسیون در حوزه سیاست، ابزاری مهم برای تحقق ((شهروندی)) است. مانعی مهم برای نهادینگی ((حقوق شهروندی)) قلمداد می شود. بخشی از حقوق شهروندی (absolutism) مطلق گرایی سیاسی در فرمان هشت ماده ای امام خمینی (ره) یادآوری شده است. این فرمان خطاب به قوه قضاییه و تمام ارگان های اجرایی نشان دهنده اهتمام امام خمینی

(ره) به حقوق شهروندی از همان آغاز انقلاب اسلامی است (فرمان هشت ماده ای امام ۱۳۶۱/۹/۲۴). همین رویکرد به حقوق شهروندی را در اندیشه های رهبر انقلاب نیز می توان به خوبی مشاهده کرد . تاکید انسان بر حقوق شهروندی تا آنجاست که مراعات حقوق شهروندی را وظیفه اصلی حاکم اسلامی می دانند ، ((نقطه محوری مسئولیت هم رعایت حدود و حقوق مردم، رعایت عدالت در میان مردم ، رعایت انصاف در قضایای مردم و تلاش برای تامین امور مردم است. برای حاکم اسلامی ، حوائج و نیازهای مردم اصل است.))

بند سوم: حقوق اجتماعی^{۲۵}

چگونه احساس مسولیت اجتماعی را در جامعه گسترش دهیم؟

- مسوولیت اجتماعی نسبت علاقه مندی هر شخص به اتفاقاتی که در جامعه می افتد و شرکت فعال برای حل برخی از مشکلات محلی است.
- مسوولیت اجتماعی فردی را می توان با کارهای خیریه برای حل مشکلات و مسائل مهم اجتماعی ، فرهنگی و محیطی تعریف کرد.
- مسوولیت اجتماعی فردی اساس مسوولیت گروهی است زیرا یک اجتماع از افراد مختلف تشکیل شده است.
- نشان مسوولیت اجتماعی ، یک امتیاز محسوب می شود.
- مسوولیت اجتماعی کمک می کند کیفیت زندگی مردم و کارکنان افزایش یابد .
- کمک های بلا عوض مردم به یکدیگر در زمان مصایب و مشکلات از مسوولیت اجتماعی نشات می گیرد .
- اول همسایه بعد خانه و خانواده از آموزه های دینی اسلام در حوزه مسوولیت اجتماعی است .
- وقف و زکات بخشی از مسوولیت پذیری اجتماعی نیز ؛ از فروع دین اسلام است.

از نظر اجتماعی مسوول بودن یعنی آدم ها و سازمان ها باید با اخلاق و با حساسیت نسبت به مسائل اجتماعی ، فرهنگی و محیطی رفتار کنند . تلاش برای برقراری مسوولیت اجتماعی ، به افراد ، سازمان ها و دولت کمک می کند که تاثیری مثبت بر پیشرفت ، کار و جامعه داشته باشند.

مبحث دوم : مسوولیت اجتماعی در قانون اساسی:^{۲۶}

بر اساس اهدافی که در قانون اساسی برای نظام ترسیم شده و به ویژه طبق اصل سوم قانون اساسی ، وظایفی برای دولت به روشنی تدوین شده که طبق آن دولت موظف است برای برقراری رفاه و امنیت همه مردم و برقراری عدالت و برابری و تامین

^{۲۵} - احمدی، کیومرث، الوانی، سید مهدی، معمارزاده، طهران، غلامرضا (۱۳۹۰)، سیر تکوینی پاسخگویی اجتماعی و ارائه مدلی برای بسط مفهومی آن در سازمانهای دولتی، فصلنامه مدیریت صنعتی، ۱۸ (۰).

^{۲۶} - خواجه پور، بیژن (۱۳۸۵)، نقش حکومت در توسعه و ترویج مسوولیت اجتماعی شرکتی مندرج در پژوهشهای راهبردی در توسعه اقتصادی ایران ، شماره ۵، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک.

آزادی های سیاسی ملت اعم از زنان ، مردان و اقلیت ها و قومیت های مختلف تلاش کنند . مردم این حق را طبق قانون اساسی دارند که از راه های دموکراتیک به حقوق قانونی خود دست یابند و وظیفه دولت در این زمینه ، ایجاد نهادهای انتخابی دیگر و نهادهای اجتماعی است که از دل مردم شکل می گیرند.

گفتار اول: حقوق جمعی

بند اول: حق تشکل ، تجمع و راهپیمایی :

شهروندان از حق تشکیل ، عضویت و فعالیت در احزاب ، جمعیت ها ، انجمن های اجتماعی ، فرهنگی ، علمی ، سیاسی و صنفی و سازمان های مردم نهاد ، با رعایت قانون ، برخوردارند. هیچ کس را نمی توان از شرکت در آن ها منع کرد یا به شرکت در یکی از آن ها مجبور ساخت. عضویت یا عدم عضویت نباید موجب سلب یا محدودیت حقوق شهروندی یا موجب تبعیض ناروا شود.

بند دوم: حق رفاه و تامین اجتماعی :

آرامش ، شادابی و امید به آینده ای بهتر ، خودسازی معنوی و توان افزایی اجتماعی ، برخورداری از زندگی امن و آرام ، داشتن فرصت و امکان برای همراهی بیشتر با خانواده ، تفریح، ورزش و گردشگری حق هر شهروند است.

بند سوم: حق دسترسی و مشارکت فرهنگی :

برخورداری از آثار و فواید توسعه فرهنگی و پیشرفت های علمی ، مشارکت در حیات فرهنگی و حمایت متوازن از جنبه های مختلف حق شهروندان است.

بند چهارم: حق آموزش و پژوهش:

شهروندان از حق آموزش برخوردارند . آموزش اجباری و رایگان است. دولت زمینه دسترسی به آموزش رایگان تا پایان دوره متوسطه را فراهم می سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سر حد نیاز و ضرورت کشور به طور رایگان گسترش می دهد. دولت آموزش پایه را برای افراد فاقد آموزش ابتدایی فراهم می آورد.

بند پنجم: حق اقتصاد شفاف و رقابتی :

شهروندان در حق دستیابی به فرصت های اقتصادی و امکانات و خدمات عمومی و دولتی برابرند. انعقاد قراردادها و پیمان های بخش عمومی و دولتی با بخش خصوصی و اعطای هر نوع مجوز در حوزه اقتصادی به شهروندان باید با رعایت قوانین و مقررات مربوط و رقابت منصفانه در دستیابی به فرصت ها و امکانات انجام شود.

بند ششم: حق محیط زیست سالم و توسعه پایدار :

حفاظت از محیط زیست - که نسل امروز و نسل های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند - وظیفه ای همگانی است. از این رو فعالیت های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن همراه باشد، ممنوع است. حفاظت، بهسازی و زیبا سازی محیط زیست و گسترش فرهنگ حمایت از محیط زیست حق شهروندان است و دولت این حق را در برنامه ها ، تصمیمات و اقدام های توسعه ای ، اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی ، دفاعی و امنیتی مد نظر قرار می دهد و با آلودگی و تخریب محیط زیست مقابله می کند.

بند هفتم: حق صلح ، امنیت و اقتدار ملی :

حق شهروندان است که از سیاست خارجی شفاف و صلح طلبانه در چارچوب منافع و امنیت ملی ، برخوردار باشند . دولت با رعایت اصول عزت ، حکمت و مصلحت ، برقراری ، حفظ و ارتقای روابط و مناسبات پایدار با کشورها و سازمان های بین المللی را دنبال می کند و با استفاده از ابزارهای دیپلماتیک و روش های خردمندانه برای ترویج و تقویت گفتمان صلح ، صیانت از حقوق بشر و کرامت انسان ها ، مبارزه با خشونت و افراطی گری و دفاع از حقوق مظلومان تلاش می کند.

گفتار دوم: حقوق فردی

بند اول: حق حیات ، سلامت و کیفیت زندگی :

شهروندان از حق حیات برخوردارند . این حق را نمی توان از آنان سلب کرد مگر به موجب قانون .

بند دوم: حق کرامت و برابری انسانی:

شهروندان از کرامت انسانی و تمامی مزایای پیش بینی شده در قوانین و مقررات به نحو یکسان بهره مند هستند.

اعمال هرگونه تبعیض ناروا به ویژه در دسترسی شهروندان به خدمات عمومی نظیر خدمات بهداشتی و فرصت های شغلی و آموزشی ممنوع است. دولت باید از هرگونه تصمیم و اقدام منجر به فاصله طبقاتی و تبعیض ناروا و محرومیت از حقوق شهروندی ؛ خودداری کند.

بند سوم: حق آزادی اندیشه و بیان :

شهروندان از حق آزادی اندیشه برخوردارند. تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ کس را نمی توان به صرف داشتن عقیده ای مورد تعرض و مواخذه قرار داد.

شهروندان حق دارند اندیشه ، خلاقیت و احساس خود را از طرق مختلف آفرینش فکری ، ادبی و هنری با رعایت قوانین و حقوق دیگران بیان کنند .

شهروندان از حق نقد ، ابراز نارضایتی ، دعوت به خیر ، نصیحت در مورد عملکرد حکومت و نهادهای عمومی برخوردارند. دولت موظف به ترویج و گسترش فرهنگ انتقاد پذیری ، تحمل و مداراست .

بند چهارم: حق دسترسی به اطلاعات :

حق شهروندان است که به اطلاعات عمومی موجود در مؤسسات عمومی و مؤسسات خصوصی ارائه دهنده خدمات عمومی دسترسی داشته باشند. همه دستگاهها و نهادها موظف به انتشار مستمر اطلاعات غیر طبقه بندی شده و مورد نیاز جامعه می باشند.

بند پنجم: حق دسترسی به فضای مجازی :

حق شهروندان است که آزادانه و بدون تبعیض از امکان دسترسی و برقراری ارتباط و کسب اطلاعات و دانش در فضای مجازی بهره مند شوند. این حق از جمله شامل احترام به تنوع فرهنگی، زبانی، سنت ها و باورهای مذهبی و مراعات موازین اخلاقی در فضای مجازی است. ایجاد هر گونه محدودیت (مانند فیلترینگ، پارازیت، کاهش سرعت یا قطعی شبکه) بدون مستند قانونی صریح ممنوع است.

بند ششم: حق حریم خصوصی :

حق هر شهروند است که حریم خصوصی او محترم شناخته شود، محل سکونت، اماکن و اشیاء خصوصی و وسایل نقلیه شخصی از تفتیش و بازرسی مصون است، مگر به حکم قانون.

بند هفتم: حق تابعیت، اقامت و آزادی رفت و آمد :

حق مسلم هر فرد ایرانی است که از مزایای تابعیت ایران بهره مند شود و کسی نمی تواند مانع استیفای این حق شود. حق هر شهروند است که آزادانه در داخل کشور رفت و آمد کند و از ایران خارج و یا به ایران وارد شود، مگر این که به موجب قانون این حق محدود شده باشد - حق تشکیل و برخورداری از خانواده :
حق شهروندان است که با رضایت کامل، آزادانه و بدون هیچ گونه اجباری نسبت به ازدواج و تشکیل خانواده، با رعایت قانون مربوط اقدام نمایند.

بند هشتم: حق برخورداری از دادخواهی عادلانه :

حق شهروندان است که به منظور دادخواهی آزادانه و با سهولت به مراجع صالح و بی طرف قضایی، انتظامی، اداری و نظارتی، دسترسی داشته باشند. هیچ کس را نمی توان از این حق محروم کرد.

بند نهم: حق مسکن :

حق شهروندان است که از مسکن ایمن و متناسب با نیاز خود و خانواده شان بهره مند شوند. دولت بر اساس نیاز و با رعایت اولویت و امکانات زمینه استیفای این حق را فراهم می نماید.

دولت با اتخاذ تدابیر و وضع مقررات لازم، زمینه تامین و بهبود وضعیت مسکن متناسب با ویژگی های بومی و ارزش های فرهنگی، اجرای مقررات ملی ساختمان و طرح های بهینه سازی مصرف انرژی را فراهم می نماید.

بند هفتم: حق مالکیت :

حق مالکیت شخصی شهروندان محترم است. هیچ شخص یا مقامی نمی تواند مالکیت دیگری را سلب، یا اموال او را مصادره یا ضبط یا توقیف کند یا نسبت به حقوق مالی یا مالکیت او ممانعت، مزاحمت یا محدودیت ایجاد کند، مگر به موجب قانون.

بند یازدهم: حق اشتغال:

حق شهروندان است که آزادانه و بدون تبعیض و با رعایت قانون، شغلی را که به آن تمایل دارند انتخاب نمایند و به آن اشتغال داشته باشند. هیچ کس نمی تواند به دلایل قومیتی، مذهبی، جنسیتی و یا اختلاف نظر در گرایش های سیاسی و یا اجتماعی این حق را از شهروندان سلب کند.

فصل سوم: تکالیف دولت در مسولیت اجتماعی: ۲۷

نقش دولت ها در مسولیت اجتماعی، ایجاد بستر لازم برای جاری شدن آن در جامعه است. چون در شرایط معمولی خیلی از سازمانها ممکن است بخواهند در قلمرو مسولیت اجتماعی وارد شوند، ولی یک سری نهاد های نظارتی باشند که مانع ایجاد می کنند. دولت ها با ورود، قانونگذاری، حمایت و ایجاد بستر های لازم می توانند در ترویج مسولیت های اجتماعی گام بردارند و به این کار مشروعیت بدهند. در واقع نقش دولت این است که یک حلقه اتصال در بخش های مختلف ایجاد کند.

الوانی، سید مهدی، ۱۳۸۸: ۳۲۹

قطع نظر از حقوق ملت، دولت باید نسبت به تکالیفی که در قانون اساسی برایش مقرر شده است پاسخگو باشد. برابر اصل سوم قانون اساسی دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است همه ی امکانات خود را برای تحقق امور بکار برد که از جمله می توان به موارد زیر اشاره نمود:

الف: بالا بردن سطح آگاهی های عمومی

ب: ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت

ج: آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح

د: تامین آزادی های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون

ه: رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمام زمینه های مادی و معنوی

امر پاسخگویی به کلیت نظام مربوط می شود با توجه به اصول متعدد قانون اساسی و روح حاکم بر آن ، معنا و مفهوم دیگری پیدا می کند .^{۲۸}

از آنجایی که مسئولیت اجتماعی با ماهیت اخلاقی آن و پاسخگویی اجتماعی با نامشخص بودن حدود و ثغور خود نمی تواند به عنوان عواملی موثر در راه حفظ مصالح جامعه در مقابل سازمانها عمل کنند باید در این میان به نقض نظم آفرینی دولت متوسل شد ، در عصر ما تقریباً" در تمامی کشورها دولت به عنوان مرجعی نظم دهنده برای تحقق مسئولیت اجتماعی سازمان وارد عمل شده است ، دولت بوسیله خط و مشی عمومی ، راهنمای عمل مدیران را در این زمینه ارائه می دهد و شاخص هایی را که رفتار آن مورد سنجش قرار می دهد ، مطرح می سازد ، در خط و مشی عمومی جامعه اهداف و آرمانهای خود را به میان می آورد و سازمانها را ملزم می سازد به آن ها حرمت بگذارند و اسباب انجامشان را فراهم آورند. دولت به کمک خط و مشی عمومی ، راهنما و ملاکی را برای رفتارهای مدیریت ارائه می دهد ، خط و مشی عمومی ابزاری در دست دولت است تا خواست های اجتماعی را تجسم بخشد و انجام آنها را متضمن شود.(الوانی، سید مهدی، ۱۳۸۸:۳۲۹) مقصود از مسئولیت اجتماعی این است که چون سازمان ها تاثیر عمده ای بر سیستم اجتماعی دارند. باید طوری عمل کنند که در اثر آن به جامعه زیانی نرسد ، هم چنین بین اخلاق مدیریت با مسئولیت اجتماعی تفاوت وجود دارد به لحاظ اینکه هر دو رابطه با رعایت ارزشها و اصول اخلاقی جامعه و تامین هدفهای سازمان از سوی مدیران هستند ، با این تفاوت که مسئولیت اجتماعی در ارتباط با مسائل کلان سازمان و اخلاق در ارتباط با رفتار فردی مدیران و کارکنان است، یک سازمان زمانی به تعهد اجتماعی اش عمل می کند که به مسئولیتهای قانونی و اقتصادی عمل نمایی و نه بیشتر ، بر اساس آن سازمانها به فعالیتهایی اقدام می کنند که وضع جامعه را بهتر کرده و از کارهایی که باعث بدتر شدن وضعیت جامعه می گردد خودداری کنند و نهایتاً" پاسخگویی اجتماعی توجه به ظرفیت در جهت عمل و اقدام نسبت به خواسته ها و انتظارات جامعه دارد.^{۲۹} (الوانی، و همکاران، ۱۳۷۷: ۳۳)

مبحث اول: دستاوردهای مسوولیت پذیری اجتماعی برای دستگاههای اجرایی:

دستاوردهای مسوولیت های اجتماعی بسیار زیاد است. مسوولیت های اجتماعی یا سی.اس.آر یک سیستم است و یک ورودی دارد. ورودی های برنامه مسوولیت اجتماعی، همان باور مدیریت، اقدامات و نیاز سنجی است و فرایندی دارد که هر کسب و کار باید انجام دهد، اما اینکه چه دستاوردهایی دارد به سه دسته طبقه بندی می شود. لایه اول با عنوان خروجی است. فرض کنیم ساختن یک مدرسه یا مسجد برای منطقه دیگری ، این یک خروجی است. مسوولیت اجتماعی این مسوولیت اجتماعی out com هم دارد که در کنار سطح عالی تری از دستاوردهای مسوولیت اجتماعی با عنوان impact یا affect، برند و حمایتی برای برای سازمان می شود. آثار این مسوولیت اجتماعی فرض کنید ساختن مدرسه یا مسجد، ضمن اینکه out put و com دارد، خیلی مهم است . فرض کنید در مسجد نماز میخوانند و به خدا نزدیکتر می شوند و به سمت تعالی حرکت می کنند و در آن به فلسفه وجودی زندگی آشنا می شوند. نکته بعدی تغییر سبک زندگی با شیوه زندگی، می تواند از جمله دستاوردهای مسوولیت اجتماعی باشد و مردم از جمله دستاوردهای کسب و کارها استفاده کنند.

^{۲۸} - معمارزاده طهران، غلامرضا، وزیر نظام دوست، معصومه ، فصلنامه مدیریت دولتی، سال اول، پیش شماره دوم، پاییز ۱۳۸۹

^{۲۹} - الوانی، سید مهدی، مسوولیت اجتماعی سازمانهای انتشارات مرکز مدیریت دولتی، ۱۳۷۷.

نکته بعدی دستاوردهای فردی، منطقه ای و ملی است که هر مسوولیت اجتماعی یا انجام سی.اس. آر به دنبال دارد. دستاوردهای فردی مسوولیت اجتماعی، اصلاح سبک زندگی افراد است که بسیار اثر گذار بوده است.

از جمله دستاوردهای دیگر می توانیم به تقویت برند سازمان اشاره کنیم، چون امروزه وقتی کسب و کاری به مسوولیت های اجتماعی توجه کرد، در نزد مردم کسب و کارهای دیگر آن برند تقویت می شود و به تسهیل کسب و کار کمک می کند و این برند خیلی مهم است، چون در جهت جذب بهترین نیروهای انسانی خیلی کمک می کند.

گفتار اول: حق دولت در مسوولیت اجتماعی :

از نظر دولت شهروندان یک کشور تعهداتی در قبال مسوولیت اجتماعی دارند که از نظر اجتماعی یعنی : مسوول بودن یعنی آدمها و سازمان ها می بایست با اخلاق و با حساسیت نسبت به مسائل اجتماعی ، فرهنگی و محیطی رفتار کنند . تلاش برای برقراری مسوولیت اجتماعی ، به افراد ، سازمان ها و دولت کمک می کند تاثیری مثبت بر پیشرفت ، کار و جامعه داشته باشند.

مسوولیت اجتماعی فردی برای دستیابی به مسوولیت اجتماعی بزرگتر یعنی حق دولت و انتظاراتی که دولت از مردم دارد .

مسوولیت اجتماعی فردی در مقایسه با مسوولیت اجتماعی گروهی مفهومی جدید است اما قدمتی برابر با قانون طلایی ، با دیگران طوری رفتار کنید که دوست دارید با شما رفتار شود ، دارد. مسوولیت اجتماعی فردی با ایجاد یک موضع فعال نسبت به تاثیر گذاری مثبت بر دیگران و محیط بیرون از دایره خود بسط می یابد. مسوولیت اجتماعی فردی اساس مسوولیت اجتماعی گروهی است زیرا یک اجتماع از افراد تشکیل شده است و در نتیجه فرهنگ مسوولیت اجتماعی را مشخص می کند. این رابطه آمیخته بین مسوولیت اجتماعی گروهی و مسوولیت اجتماعی فردی است . افراد از نظر اجتماعی مسوولیت پذیرتر شده و در واکنش به این اجتماع ها باید برای برآوردن نیازهای افراد مسوولیت پذیری اجتماعی بیشتری پیدا کنند . افرادی که مسوولیت اجتماعی دارند از شرکت ها و سازمانها تقاضا دارند که مسوولیت پذیری بیشتری پیدا کنند.

بند اول: مدیران و مسوولیت اجتماعی:۳۰

متفکران علم مدیریت از دهه ۱۹۵۰ ، توجه خود را بیشتر به مسوولیت های اجتماعی سازمانها معطوف کرده اند. تمام سازمان هایی که فقط سود و زیان خود را وزن می کردند ، تحت فشار مردم و سازمان های مشابه ، دید خود را اندکی به فراتر از منافع صرف سازمان اندوختند. دیگر به وضوح مشخص است که اعمال سازمان ها بر محیط بیرونی تاثیر بسزایی خواهد داشت و نمی توان سود و زیان ناشی از سازمان ها بر جامعه را نادیده گرفت. جهت مسوولیت اجتماعی به سمتی است که فواید اجتماع در آن امتداد است . لذا تلاش بر این بوده است که سود و زیان سازمان ها به گونه ای باشد که مردم هزینه ی اضافی متحمل نشوند. منظور از مسوولیت اجتماعی این است که سازمان ها تاثیر عمده ای بر سیستم اجتماعی دارند و لذا چگونگی فعالیت های آنها باید به گونه ای باشد که در اثر آن زیانی به جامعه نرسد و در صورت رسیدن زیان ، سازمان های مربوط ملزم به جبران آن باشند. به عبارت دیگر ، سازمان ها نباید خود را مستقل از محیط بیرونی خود و به اصطلاح ((تافته جدا بافته)) بدانند ، بلکه باید خود را جزئی از یک کل یعنی محیط بیرونی و اجتماع

بدانند و باید اهداف و فعالیت های آنها در راستای آرمان های اجتماعی و رفاه و آسایش جامعه باشد. امروزه همه مدیران باید به کارهایی دست بزنند که مورد قبول جامعه و منطبق با ارزش های آن باشد. سازمان هایی که نمی توانند خود را با این مهم تطبیق دهند ، موفق نخواهند بود. پیتر دراگر یکی از برجسته ترین صاحب نظران علم مدیریت در این باره می گوید که سازمان های خصوصی به منظور حفظ مشروعیت خود و بقا در محیط ، باید قبول کنند که نقش و وظیفه عمومی و اجتماعی نیز دارند. این نقش اجتماعی از این اصل پذیرفته شده نشأت می گیرد که : ((هر فردی مسئول رفتار خود است و چنانچه از طرف وی ، خواه به طور عمد و یا غیر عمد ، صدمه ای به دیگران وارد شود ، باید پاسخگو باشد.)) سازمان ها نیز از این مقوله مستثنی نیستند و باید پاسخگوی تاثیرات اجتماعی نامطلوب خود باشند. (روحی عزیزی و همکاران، ۱۳۸۲).

بند دوم: موسسات دولتی و مسوولیت اجتماعی :^{۳۱}

امروزه مسوولیت اجتماعی موسسات دولتی مفهومی وسیع تر از فعالیتهای گذشته دارد. مسوولیت اجتماعی به طور اعم ، به مجموعه فعالیتهایی گفته می شود که صاحبان سرمایه و بنگاههای اقتصادی به صورت داوطلبانه ، به عنوان یک عضو موثر و مفید در جامعه ، انجام می دهند. گرفتن و بارنی مسوولیت اجتماعی را چنین تعریف می کنند : ((مسوولیت اجتماعی ، مجموعه وظایف و تعهداتی است که موسسات بایستی در جهت حفظ و مراقبت و کمک به جامعه ای که در آن فعالیت می کند انجام دهد.)) . (نجف بیگی، ۱۳۸۶:۳۱۰).

بحث مسوولیت اجتماعی سابقه ای بسیار دیرینه دارد و به طور ملموس به زمان آدام اسمیت یعنی اواخر قرن هجدهم بر می گردد. آدام اسمیت به موضوع ارتقای رفاه عمومی پرداخت و معتقد بود کوشش کار آفرینان رقیب طبعاً" در جهت حمایت از منافع عموم خواهد بود. به عبارت دیگر ، اسمیت اعتقاد داشت که نفع و رفاه جامعه بدست افرادی است که در صدد کسب منافع اقتصادی خود هستند. . (نجف بیگی، ۱۳۸۶:۳۱۰).

درک فرنچ و هینر ساورد در ساورد در سال ۱۹۹۸ در کتاب فرهنگ مدیریت در مورد مسوولیت اجتماعی می نویسد ، مسوولیت اجتماعی ، وظیفه ای است بر عهده موسسات دولتی به این معنا که تاثیر سوئی بر زندگی اجتماعی که در آن کار می کنند ، نگذارد. میزان این وظیفه عموماً" مشتمل است بر وظایفی مانند : آلوده نکردن محیط زیست ، تبعیض قائل نشدن در استخدام ، نپرداختن به فعالیتهای غیر اخلاقی و آگاه کردن مصرف کننده از کیفیت محصولات ، همچنین وظیفه ای است مبتنی بر مشارکت مثبت در زندگی افراد جامعه . (دیوس و دونالسون، ۱۹۹۰، ۵۸) مقوله مسوولیت اجتماعی سازمانها و شرکتهای (سازمانها) پیشینه ای بیش از ۱۰۰ سال دارد. خاستگاه بحث مسوولیت اجتماعی موسسات و شرکت ها (سازمانها) کشورهای صنعتی غربی است. در واقع در مراحل اولیه صنعتی شدن این کشورها ، نظارت عمومی بر روند شتابان فعالیت سازمانها تولیدی و خدماتی ، اندک بود و نحوه عمل پاره ای از این شرکت نگرانی هایی را بین مردم بر انگیخت و زمینه ساز بحث هایی در مجامع عمومی و مطبوعات شد و مقصود اصلی مباحث این بود که انگیزه پیشینه کردن سود سازمانها و شرکتهای و توجه مطلق به منافع سهامداران ، آسیب هایی به منافع عمومی و جامعه می رساند. بنابراین ، مدیران وظیفه دارند علاوه بر

^{۳۱} - نجف بیگی، رضا، سازمان و مدیریت، تهران، ترمه، ۱۳۸۶.

منافع محدود سازمانها و شرکتهای خود، به منافع و مصالح عام تر جامعه نیز بیندیشند^{۳۲}. لذا مسئولیت اجتماع، به نوعی محدود کننده و سامان دهنده انگیزه سود آوری و سود سازی مدیران تلقی شد. (امینی، ۵۸، ۱۳۸۶).

عصر جدید، شاهد انتقال دیدگاههای مدیران به فراسوی شرکتها و سازمانها بوده است.^{۳۳} اگر در زمان قدیم، توصیه به مدیران این بود که کارگاههای خود را بهره ور نگهدارند و در مکتب روابط انسانی، مدیران به ارضای نیازهای روحی و روانی کارکنان خود تشویق می شدند، در عصر حاضر نیز مدیران را متوجه محیط های خارج از شرکتها و سازمانها ساخته اند. منشور سنتی ساز شرکتها که تمام توجه مدیران را در بهره وری و سود آوری شرکتها می دید با منشوری جایگزین شده است که مسائل محیطی و اجتماعی را در دستور کار مدیران قرار می دهد. مدیر امروزی برای توفیق باید نه فقط به محیز بیرونی شرکتها از جهت مشتریانش بنگرد بلکه باید همه کارکنان، شهروندان، همه آدمیان و همه طبیعت این کره خاکی را مشتری خود بداند. (احمدزاده، ۹۴، ۱۳۸۷).

مسئولیت اجتماعی^{۳۴}، مجموعه تعهداتی است که شرکتها و سازمانها بایستی در جهت متعادل سازی عملکرد مالی با کیفیت شرایط کاری کارکنانش و یا حفظ و مراقبت و کمک به جامعه ای که در آن فعالیت می کند، انجام دهد. (اسمیت، ۱۰، ۲۰۰۶). به عبارت دیگر مسئولیت اجتماعی شرکتها و سازمانها اشاره به درک اهداف توسعه پایدار توسط شرکتها و اینکه چگونه آنها به تاثیرات اجتماعی، اقتصادی و محیطی، کسب کار خود آگاه می نمایند. (اوون، ۱، ۱۳۸۰). در واقع، هر وجهی از کسب و کار، علاوه بر ابعاد مالی، اقتصادی و غیره، دارای یک بعد اجتماعی نیز می باشد. مسئولیت اجتماعی، یعنی رویه های باز و شفاف کسب و کار، و روش هایی که مبتنی بر ارزش های اخلاقی و احترام به کارکنان، جامعه و محیط زیست است. مسئولیت اجتماعی، به این منظور برنامه ریزی می شود که برای جامعه به طور کلی و برای سهامداران، حامل ارزش پایدار باشد. حوزه مربوط به روش یا رویه کسب و کار، در بر گیرنده یکی از پویاترین و چالش پذیرترین موضوع هایی است که امروز رهبران شرکتها و سازمانها با آن روبه رو هستند. (احمدزاده، ۹۴، ۱۳۸۷).

بند سوم: شرکت های دولتی و مسئولیت اجتماعی^{۳۵}:

- فعالیت های شرکت ها نباید موجب جابه جایی های مخرب جمعیتی شود، بلکه برعکس باید به تعادل میان محیط زیست و جمعیت بیانجامد.
- اصل رقابت عادلانه میان شرکت ها نباید مانع رقابت شوند و نیز نباید وارد رقابت افراطی با یکدیگر شوند.

^{۳۲} - امینی، سید فضل الله، بررسی تطبیقی مسوولیت های اجتماعی مدیران در واحد های دولتی و خصوصی، سازمان مدیریت صنعتی، کارشناس ارشد مدیریت اجرایی، ۱۳۷۸.

^{۳۳} - احمد زاده، حسین، (۱۳۸۷)، مسولیا اجتماعی شرکتها، مجله بندر و دریا، شماره ۱۴ بخش ویه.

^{۳۴} - بررسی عوامل موثر بر مسولیت اجتماعی سازمانهای دولتی ایران، فصلنامه مدیریت دولتی، سال اول، پیش شماره دوم، پاییز ۸۹

^{۳۵} - معمازاده طهران، غلامرضا، وزیر نظام دوست، معصومه، بررسی عوامل موثر بر مسولیت اجتماعی سازمان های دولتی ایران، فصلنامه مدیریت درونی، سال اول، پیش شماره دوم، پاییز ۸۹.

- شرکت نباید از تبلیغاتی که مایه فریب مصرف کننده و مردم می شود استفاده کند . باید با جامعه و مصرف کننده رابطه ای شفاف و توأم با راست گویی و صداقت داشت.
- میان شرکت و مردم بایستی همزیستی رقابت جویانه برقرار باشد.
- ایجاد اشتغال برای مردم به ویژه مردم محلی که شرکت در آن کار می کند.
- شرکت برای توسعه جامعه میزبان حتی در بیرون از مرزها مسئولیت دارد ، از جمله مسئولیت های شرکت در این زمینه ، پیام صلح و دوستی و پایداری روابط میان اقوام و گروههای جامعه محلی است.
- شرکت موظف است برای رفاه و امنیت افراد و ثبات و آرامش در جامعه کاری بکند . کاهش بیکاری به ویژه در جامعه محلی از آن جمله است. شرکت ها حتی در شرایط بحران اقتصادی نمی توانند بی توجه به بیکاری مردم باشند و یا به بهانه بحران ، قبل از پیدا کردن راه های دیگر ، ساده ترین راه ، یعنی بیکار کردن کارکنان را اختیار کنند . بیکاری منشا بسیاری از آسیب های اجتماعی و بی نظمی ها در جامعه است که آثار و عواقب آن به شرکت نیز بر می گردد.
- شرکت موظف است برای بهبود بهداشت ، سلامت عمومی ، تفریحات و تربیت بدنی مردم هم زمان با پرسنل شرکت اقدام کند.
- شرکت در حفظ بهداشت روانی و اجتماعی جامعه است مسئولیت دارد.
- شرکت در قبال حفظ نظم و آرامش جامعه در سطوح محلی ، منطقه ای ، ملی و حتی جهانی مسئول است. این امر نه از طریق اتکا به قوای قهریه و انتظامی بلکه از طریق تقویت وجدان قوی اجتماعی و ترویج حس خیرخواهی عمومی و با ساده سازی قوانین و مقررات و بازگشایی بسترهای تربیتی و شغلی برای محکومین و خطاکاران امکان پذیر است (عدم طرد خطاکاران)

الف: مسئولیت اجتماعی شرکت ها در جهت توسعه پایدار:

مسئولیت اجتماعی شرکت ها برای حکومت ها جذاب است، زیرا آنها را قادر می کند تلاش ها، برنامه ها و سیاست ها را جایگزین ، تکمیل یا قانونی کنند و مکمل نقش سنتی دولت، در تدوین سیاستگذاری اجتماعی کارآ باشند. دولت ها به مسئولیت شرکتی، به دلیل توانایی آن در تقویت توسعه پایدار و همه جانبه، افزایش رقابت پذیری ملی ، جذب سرمایه گذاری خارجی و بهبود محیط کسب و کار به عنوان موضوعی مرتبط با حوزه سیاستگذاری عمومی می نگرند. این مفهوم ، موضوعی است که هم اکنون در کشورهای توسعه یافته و کشورهایی با اقتصاد باز به شدت از سوی تمامی بازیگران چون، حکومت ها ، شرکت ها ، جامعه مدنی، سازمان های بین المللی و مراکز علمی دنبال می شود.

ب: نقش مسئولیت اجتماعی در اصول حقوقی شرکت ها:^{۳۶}

حال با توجه به نبود مقررات صریح قانونی درباره مسئولیت اجتماعی شرکت ها ، چنانچه طبق تعریف مسئولیت اجتماعی ، فعالیت ها یا تصمیمات شرکت آسیبی به جامعه وارد سازد ، آیا می توان با توجه به قواعد عمومی و اصول حقوقی مسئولیت شرکت را در این زمینه پذیرفت و ضمانت اجرایی برای آن عمل ، اعم از جبران مادی یا معنوی ، در نظر گرفت ؟

^{۳۶} - بردیا، غلامرضا، میر جلیلی، مهدی، دهقان، اشکان، رتبه بندی و تحلیل موانع اجرایی حقوق بنیادین کار از دید کارفرمایان با استفاده از روش های تحلیل آماری پارامتریک و تکنیک TOPSHS، مجله حقوق تطبیقی، دوره ۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳.

چنانچه از نتیجه عمل و فعالیت شخصی ضرری متوجه دیگری گردد و در قانون به صراحت از آن عمل یاد نشده و به عنوان جرم مدنی و یا جرم کیفری در نظر گرفته نشده باشد، اغلب به ماده ۲ قانون مسئولیت مدنی که مقرره ای عام دارد، استناد می کنند. در متن این ماده چنین آمده است: ((در موردی که عمل وارد کننده زیان موجب خسارت مادی یا معنوی زیان دیده شده باشد دادگاه پس از رسیدگی و ثبوت امر او را به جبران خسارات مزبور محکوم می نماید و چنانچه عمل وارد کننده زیان فقط موجب یکی از خسارات مزبور باشد دادگاه او را به جبران همان نوع خساراتی که وارد نموده محکوم خواهد نمود.)) طیف گسترده ای از نوع مسئولیت های اجتماعی را با این ماده قانونی می توان پوشش داد؛ به این صورت که هرگاه از نتیجه اعمال، فعالیت ها و تصمیمات شرکت به جامع، اشخاص ثالث و محیط زیست لطمه ای وارد آید که به صراحت در قوانین دیگر به آن توجه نشده باشد، تمسک به این ماده قانونی راهگشاست.

ج: سیاست گذاری های عمومی در مسئولیت اجتماعی شرکتها:^{۳۷}

* شرکت ها مسئولیت اجتماعی شرکتی را نوعی استراتژی تجاری می بینند که باعث می شود در فضای به شدت رقابتی، بر اعتبارشان افزوده شود و سهامشان در بازار فزونی گیرد.

* جامعه مدنی و سازمان های غیر دولتی، به این دلیل از شرکت ها مسئولیت اجتماعی می خواهند که به رسوایی های مالی و فجایع حاصل از عملکرد شرکت ها آگاهی و اشراف دارند.

* سازمان های بین المللی، با توجه به اینکه تاثیر گذاری شرکت ها در دنیای امروز بسیار بیشتر از حکومت ها است، حل چالش های جهانی را بدون مشارکت شرکت ها غیر ممکن می دانند، همچنین بسیاری از سیاستمداران به نوعی مدیران شرکت ها نیز هستند.

* مراکز علمی و دانشگاهیان نیز به مسئولیت اجتماعی شرکت ها از زاویه نقش شرکت ها در توسعه یک کشور، توسعه دموکراسی، تداخل وظایف، مسئولیت های یک شرکت با حکومت و هم پوشانی های حاصل از آن می نگرند. (امیدوار، ۱۳۸۷)

بند چهارم: نهادهای عمومی غیر دولتی و مسئولیت اجتماعی:^{۳۸}

سازمان های غیر دولتی به دو شیوه می توانند در ایجاد فرهنگ مسئولیت اجتماعی در میان شرکت های ایرانی نقش آفرینی کنند، از یک سو این گونه سازمان ها می توانند پایگاه آموزش و تربیت مدیران آینده شرکت ها باشند. مدیران و تصمیم گیرندگان شرکت ها در صورتی که هوادار و یا عضو سازمان های غیر دولتی باشند، قطعاً علایق خود را در شرکت ها پیگیری خواهند کرد. بدین جهت علایق شخصی و جهان بینی کار آفرینان، تصمیم گیرندگان و مدیران، شرکت ها را به سمت مسئولیت اجتماعی سوق می دهد و این مسئولیت اجتماعی، دیگر سلبی، یعنی ناشی از فشار افکار عمومی نیست. از سوی دیگر، سازمان های غیر دولتی می توانند از طریق گروه های ذی نفع در ساختار شرکت ها نفوذ کرده و به نوعی جهت و

^{۳۷} - امیر قاسم خانی، سمیه، کاظمی، مهدی، ملاحسینی، علی، مسئولیت اجتماعی شرکت و نقش آن در کسب مزیت رقابتی، دو ماهنامه مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، سال اول، شماره دو، اسفند ۱۳۹۵

گرایش شرکت‌ها را به سمت مسئولیت اجتماعی سوق دهند و یا از طریق آگاهی مراجع دولتی و افکار عمومی، شرکت را متوجه نقش مسئولیت اجتماعی خویش کنند.

الف: مصادیق مسئولیت اجتماعی در شهرداریها: ۳۹

پاسخگویی و مسئولیت اجتماعی، دو مفهومی هستند که با یکدیگر ارتباط تنگاتنگی دارند. پاسخگویی، یعنی الزام شخص، به دادن یک صورت حساب یا توضیح در برابر عملکردش در مورد هر مسئولیتی که پذیرفته است و مسئولیت پذیری، یک تعهد اخلاقی و قانونی برای مراقبت از چیزی یا انجام وظایفی است که فرد مسئول، به واسطه ضرر یا قصوری که از وی سرزده است، مستحق سرزنش خواهد بود.

یکی از مشکلات اساسی علوم اجتماعی این است که دانشمندان این علم، درباره پدیده‌های اجتماعی، تعریف واحدی ارائه نمی‌دهند. این امر، از یک طرف، ناشی از پیچیدگی عنصر مورد مطالعه‌ی آنها بوده و از طرف دیگر، ناشی از برداشت‌های متفاوتی است که دانشمندان از یک پدیده اجتماعی دارند. مسئولیت اجتماعی، پیش از هر چیز، چارچوب حاکمیت اخلاقی را مطرح می‌کند که بر اساس آن، نهادهای عمومی غیر دولتی اقدام می‌کنند که شرایط جامعه را بهتر کرده و از انجام فعالیت‌هایی که باعث بدتر شدن وضعیت جامعه می‌شود، پرهیز می‌کنند. در ادامه، تعاریف متعدد و متنوعی از مفهوم مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها بیان می‌شود.

بولین و ریان (۱۹۹۹)^{۳۹} مسئولیت را این‌گونه تعریف کرده‌اند؛ رویه انجام وظایف فرد و زندگی کریا نتایج برآمده از تصمیم‌ها و اشتباهاتش، تعریف دیگر از مسئولیت، عبارت است از: انجام آنچه از فرد انتظار می‌رود، یعنی پاسخگو بودن فرد در قبال آنچه انجام می‌دهد و پذیرش نتایج حاصل.

در مطالعه دیگری، مسئولیت را به سه دسته اخلاقی، حرفه‌ای و قانونی، تقسیم بندی کرده‌اند که در این مطالعه، مسئولیت حرفه‌ای، به معنای توانایی و قابلیت تبیین و تفسیر یک رفتار با یک صفت، تعریف شده است. در سال ۱۹۹۱ کارول، هرم مسئولیت‌های استراتژیک سازمان‌ها را موارد ذیل تعریف کرد که مسئولیت‌های اخلاقی و بشر دوستانه سازمان‌ها همسو با مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی اجتماعی است.

الف- مسئولیت اقتصادی: آنچه سازمان باید برای حداکثر سازی سود انجام دهد.

ب- مسئولیت قانونی (حقوقی): آنچه سازمان مجبور و ملزم است که انجام دهد.

ج- مسئولیت اخلاقی: آنچه سازمان بهتر است انجام دهد.

د- مسئولیت فداکارانه و انسان دوستانه: آنچه سازمان مایل است انجام دهد.

^{۳۹} - قهرمانی، علی اکبر، مصطفوی، اعظم السادات، تاثیر یادگیری سازمان بر پاسخگویی اقتصادی فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ش ۱۲، پاییز ۹۴.

تفاوت پاسخگویی اجتماعی در نحوه پاسخ و طریقه برخورد با مسائل عمومی است. در دهه های اخیر ، پاسخگویی سازمان ها به شهروندان ، موضوع حساسی شده است و سازمان ها بر اثر فشارهای مردمی می خواهند که کاراتر و اجتماعی تر باشند. سازمان ها باید این مسئولیت را حس کنند که مشکلات جامعه ، بخشی از مشکلات آنان به شمار می آید و باید نسبت به حل و فصل آنها همت گمارند و بخشی از امکانات مالی و انسانی خود را در این راه به کار گیرند . اخیراً ، مفهوم مسئولیت پذیری اجتماعی به پاسخگویی اجتماعی ، تغییر یافته است که اشاره به قدرت پاسخگویی سازمان در برابر فشارهای جامعه دارد.

ب: مدیریت شهری و پاسخگویی مسوولیت اجتماعی :^{۴۱}

پاسخگویی ، یکی از ضرورت های کلیدی مدیریت دولتی و غیر دولتی در شرایط کنونی است و بهترین الگوهای حکمرانی مردم سالار ، مادامی که بتوانند کسانی را که قدرت را در اختیار دارند ، در برابر شهروندان پاسخگو نمایند ، کاملاً" ناکارآمد و آسیب پذیر ، تلقی می گردند. در حقیقت ، پاسخگویی ، یکی از ارکان مدیریت دولتی است که تصویری از عدالت ، برابری ، اعتماد و انصاف را به ذهن متبادر می کند و می تواند برای بهبود شرایط و اثر بخشی مدیریت دولتی ، مورد استفاده قرار گیرد (واعظی و آزمندیان، ۱۳۹۰). در پاسخگویی اجتماعی ، قبل از آنکه مسائل اخلاقی برای سازمان ها مطرح شوند ، پاسخگویی به مسایل اجتماعی به عنوان یک ضرورت و فشار ، از سوی جامعه ، مطرح می شود. قابلیت پاسخگویی اجتماعی سازمان ها با تحقیق و پژوهش ، ارتباط تنگاتنگی دارد. به کمک تحقیق ، مدیران باید بکوشند تا برای پاسخگویی به مسائل محیطی ، الگوهای جدیدی بیابند. (الوانی، ۱۳۸۸)

همچنین امروزه علاوه بر ضرورت پاسخگویی سازمان ها نسبت به مسایل اجتماعی شان ، نقش مدیران و رهبران سازمان ها در قبال تعهد و پاسخگویی سازمان ها به مسایل و نیازهای اجتماعی ، از اهمیت فراوانی برخوردار است . مدیران با استفاده از سبک رهبری مناسب می توانند کارکنان را در راستای عملکرد مناسب افزایش پایخگویی به نیازهای اجتماعی برانگیزانند. سعید رضوی و نیک آیین، ۱۳۹۰)

امروزه سازمان ها علاوه بر انجام وظایف سنتی خود ، به پاسخگویی انتظارات جامعه نیز می پردازند و از آن به عنوان مسئولیت اجتماعی سازمان یاد می شود. در این دوران ، مدیریت موثر ، مدیریتی است که خود را از محدوده اندیشه سازمان ، رها کند و به جامعه و محیط های وسیعتری بیانیدشد(ایرانزاده و شریعت، ۱۳۹۲). پاسخگویی ، ابزاری برای توضیح متعهدانه اعمال و تصمیمات یک فرد یا نهاد ، به فرد یا نهاد دیگری است که همراه آثار حقوقی ، سیاسی و اداری لازم می باشد. احساس پاسخگویی در مقابل جامعه ، سازمان ها را از ورود به کژراهه و غلتیدن در نگرش های آمرانه و یکسونگرانه باز می دارد. (احمدی و همکاران، ۱۳۹۰)^{۴۲}

گفتار دوم: دولت و مسوولیت اجتماعی

^{۴۱} - قهرمانی، علی اکبر، مصطفوی، اعظم السادات، تاثیر یاد گیری سازمانی بر پاسخگویی اقتصادی، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ش ۱۲، پاییز

۱۳۹۴

^{۴۲} - احمدی، کیومرث ، الوانی، سید مهدی، معمارزاده طهران، غلامرضا، (۱۳۹۰) ، سیر تکوینی پاسخگویی اجتماعی سازمانی و ارائه مدلی برای بسط مفهومی آن در سازمانهای دولتی، فصلنامه مدیریت صنعتی، ۶ (۱۸).

مسئولیت اجتماعی بیانگر این ایده است که فعالان حوزه کسب و کار باید فرایند فعالیت های سود آوری خود را با فعالیت هایی که به نفع جامعه است، تعادل بخشند و از شروع فعالیتها تا توسعه کسب و کار، رابطه مثبتی با جامعه برقرار شود. سازمان بین المللی استاندارد سازی تاکید می کند از آنجا که کسب و کارها در محل جامعه و محیط زیست قرار می گیرند، مسئولیت اجتماعی عامل مهمی در توانایی فعالیت در حوزه اقتصادی و تداوم کار اقتصادی است.

شرکت های بزرگ و معتبر، مسئولیت در برابر اجتماع و محیط اجتماعی را جزئی از استراتژی شرکتی خود در نظر می گیرند. بسیاری از شرکت ها، مسئولیت اجتماعیرا بعنوان بخشی جدا ناپذیر از شیوه های کسب و کار خود ساخته اند، از جمله کمک به بهبود فضای سبز و... افزون بر این، بسیاری از سرمایه گذاران، مسئولیت اجتماعی شرکت را از مهم ترین رویکردها و شاخص های سرمایه گذاری خود هم در ذهنیت و هم در عینیت عنوان می کنند. لذا متعهد و ملتزم بودن به مسئولیت اجتماعی، سود غیر مستقیمی برای شرکت دارد، زیرا این ایده الهام بخش سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری و مصرف کنندگان برای خرید کالاها و خدمات از شرکت است. به سادگی، مسئولیت اجتماعی به شرکت ها کمک می کند شهرت خوبی پیدا کنند. مسئولیت اجتماعی روحیه شرکت را در مواجهه با رویدادها و جریان های گوناگون افزایش می دهد، زیرا فعالیت عام المنفعه جاده ای دو طرفه است و اعتماد متقابل بین شرکت و جامعه به وجود می آورد، گرچه گاهی دولت قوانین و مقرراتی را برای مسئولیت اجتماعی شرکت ها وضع می کند.

بند اول: شهروندان و مسئولیت اجتماعی :

چگونه احساس مسئولیت اجتماعی را در جامعه گسترش دهیم؟

- مسئولیت اجتماعی نسبت علاقه مندی هر شخص به اتفاقاتی که در جامعه می افتد و شرکت فعال برای حل برخی از مشکلات محلی است.
- مسئولیت اجتماعی فردی را می توان با کارهای خیریه برای حل مشکلات و مسائل مهم اجتماعی، فرهنگی و محیطی تعریف کرد.
- مسئولیت اجتماعی فردی اساس مسئولیت گروهی است زیرا یک اجتماع از افراد مختلف تشکیل شده است.
- نشان مسئولیت اجتماعی، یک امتیاز محسوب می شود.
- مسئولیت اجتماعی کمک می کند کیفیت زندگی مردم و کارکنان افزایش یابد.
- کمک های بلا عوض مردم به یکدیگر در زمان مصایب و مشکلات از مسئولیت اجتماعی نشات می گیرد.
- اول همسایه بعد خانه و خانواده از آموزه های دینی اسلام در حوزه مسئولیت اجتماعی است.
- وقف و زکات بخشی از مسئولیت پذیری اجتماعی نیز؛ از فروع دین اسلام است.

از نظر اجتماعی مسئول بودن یعنی آدم ها و سازمان ها باید با اخلاق و با حساسیت نسبت به مسائل اجتماعی، فرهنگی و محیطی رفتار کنند. تلاش برای برقراری مسئولیت اجتماعی، به افراد، سازمان ها و دولت کمک می کند که تأثیری مثبت بر پیشرفت، کار و جامعه داشته باشند.

حال این پرسش پیش می آید که چگونه از مسئولیت اجتماعی فردی به مسئولیت اجتماعی گروهی برسیم؟ مسئولیت اجتماعی فردی شامل شرکت هر فرد در اجتماعی که در آن زندگی می کند است. می توان گفت نسبت علاقه مندی هر

شخص به اتفاقاتی که در جامعه می افتد و شرکت فعال برای حل برخی از مشکلات محلی است. هر جامعه ای زندگی خود را دارد که این نیز دائم در حال تغییر است و هر کدام از ما می توانیم به طرق مختلف در این تغییر شرکت کنیم ، مثلا با شرکت در کارهای عام المنفعه و نیز سرو سامان دادن به محله ای که در آن زندگی می کنیم و یا با شرکت در برگزاری مراسم ها ، مسوولیت اجتماعی فردی را می توان با کارهای خیریه برای حل مشکلات و مسائل مهم اجتماعی ، فرهنگی و محیطی تعریف کرد. بخشش و کار های خیر راه های مختلفی دارد .

بند دوم: جامعه مدنی و مسوولیت اجتماعی:

مسوولیت اجتماعی را می توان التزام به پاسخگویی یا مسوولیت صاحبان قدرت در خصوص اعمالشان تعریف کرد صاحبان قدرت به افرادی چون صاحب منصبان دولتی ، شرکت های خصوصی ، نهادهای مالی بین المللی و سازمان های اجتماعی مدنی گفته می شود.

مسوولیت فعالان حکومتی نسبت به شهروندان بویژه نسبت به قشر مستمند نتیجه یک پیمان اجتماعی مجازی بین شهروندان و نمایندگان و عاملان منتخبشان در حکومت مردم سالاری است. از اصول بنیادین مردم سالاری این است که شهروندان حق مطالبه پاسخگویی دارند و فعالان دولتی به پاسخگو بودن ملزم هستند.

مسوولیت اجتماعی در صدد اثبات و عملی کردن روابط مسوولیت صادقانه بین شهروندان و دولت است. مسوولیت اجتماعی به یک حوزه وسیع از فعالیت ها و ساز و کارهایی تعلق دارد که فراتر از شرکت در انتخابات است که شهروندان می توانند از آن برای مسوول دانستن دولت استفاده کنند و به همین گونه به فعالیت هایی که به حکومت ، جامعه مدنی ، رسانه و دیگر فعالان اجتماعی مربوط است. اشاره دارد که این تلاش را ارتقا می دهند یا تسهیل می کنند. مسوولیت اجتماعی را می توان رویکردی دانست که درصدد بنیان گذاشتن مسوولیتی است که مبتنی بر تعهد مدنی است که در آن شهروندان یا سازمان های اجتماعی مدنی معمولی هستند که به نحو مستقیم یا غیر مستقیم در این مسوولیت سنگین شرکت می کنند . تلاش هایی شهروندی یا مدنی که هم جهت با جامعه و برای مسوولیت دادن به حکومت اند ، به شکل سنتی شامل فعالیت هایی از قبیل تظاهرات های عمومی ، اعتراض ها ، مبارزات گروهی ، روزنامه نگاری با رویکردی بازجویانه و متجسسانه و دادخواهی برای مطالبات عمومی می شوند. در سال های اخیر استفاده مبسوط از جمع آوری داده ها و ابزارهای تحلیل مشارکتی یا یک فضای مناسب ترکیب شد و فرصت تعهد اجتماعی مدنی شهروندی با دولت به ایجاد نسل جدید فعالیت های مرتبط با مسوولیت اجتماعی منجر شد . این فعالیت ها بر یک مبنایی استوار و روشن و بر گفتگو و مذاکره ای مستقیم یا مقامات حکومتی تاکید می کنند . برای مثال ، در این باره می توان از سیاستگذاری های عمومی مشارکتی ، تنظیم بودجه مشارکتی ، پیگیری هزینه های و نظارت و ارزیابی شهروندان از خدمات عمومی نام برد.

بند سوم : اصول مسوولیت اجتماعی: ۴۳

- کمک به سازمان ها در جهت ایفای نقش مسوولیت اجتماعی آنها
- تامین رهنمودهای عملی در جهت مسوولیت اجتماعی.

- اجرایی نمودن مسوولیت اجتماعی.
- شناسیایی و درگیر نمودن گروه های ذینفع
- افزایش اعتبار گزارش های مربوط به مسوولیت اجتماعی.
- تاکید بر نتایج عملکرد و ارتقاء.
- ترویج اصلاحات عمومی در زمینه مسوولیت اجتماعی.
- کاهش تضادها و افزایش هماهنگی بین المللی از طریق تشکیل کمیسیونها و مجامع گوناگون.
- تاکید بر بهبود و نتایج عملکرد.
- همراه شدن با سایر مستندات و استانداردهای بین المللی.
- افزایش رضایت و اطمینان مشتری.

از جمله اصول و راهبردهای اساسی برای اجرای بهینه مسوولیت اجتماعی عبارتند از:^{۴۴}

- ۱- آموزش مدیران^{۴۵}، از طریق برگزاری کارگاه های آموزشی، سخنرانی ها و کنفرانس ها و همچنین آموزش کوتاه مدت.
- ۲- نظم دهی، در مواقعی که سازمان ها و موسسات مختلف به طور داوطلبانه حاضر به مسوولیت پذیری اجتماعی نباشند، دولت ها می توانند به کمک تدوین و اجرای قوانین و مقررات لازم، فعالیت های سازمان ها را به سمت هدف های اجتماعی سوق دهند.
- ۳- رسانه های گروهی: رسانه های گروهی می توانند با فعالیت های فرهنگی، سازمان ها را از مسوولیت اجتماعی خود و همگرایی و پایداری به ارزش های اجتماعی آگاه کنند.
- ۴- گزینش مدیریت: از انجایی که هر تصمیم مدیر می توان در روندی سلسله وار، سرنوشت همه نهادهای یک جامعه را دستخوش تغییر سازد، گزینش مدیریت بر مبنای شایستگی جایز اهمیت است.
- ۵- ارزشیابی جامع عملکرد: اگر می خواهیم مدیران عالی سازمانها به مسوولیت اجتماعی توجه کرده، به آن پایبند باشند، باید در ارزیابی های انجام شده در مورد عملکرد علاوه بر معیار های اقتصادی، معیار های اجتماعی را نیز مد دهند.
- ۶- ممیزی اجتماعی: تصمیمات و عملکرد های مدیریت باید بر اساس قوانین اخلاقی و خواسته های اجتماعی سنجش ارزیابی شود.

بند چهارم: سازمان و مسوولیت اجتماعی :

- سازمان، مسئول پرورش افراد شایسته، کارآموده و مسوولیت پذیر نسبت به جامعه در میان کارکنان، از طریق آموزش مداوم است (پرورش حرفه ای، اجتماعی و اخلاقی کارکنان .)
- شرکت به هدف پرداخت مالیات و در نتیجه آن گسترش رفاه عمومی جامعه، وظیفه دارد برای کسب سود معقول، سخت کوشی میان کارکنان و جلوگیری از هزینه های بیهوده و اسراراه همت خود قرار دهد.

^{۴۴} - قاضی نور، شراره، کارشناس ارشد مدیریت مسوولیت اجتماعی سازمانها، تشریح مشکلات مسوولیت اجتماعی سازمانها،

^{۴۵} - همان

- شرکت باید باور عمومی کارکنان و مدیران به نقش بسیار مهم آنان در جامعه را تقویت کند تا وظایف شغلی یا جدید و درستی انجام شود.
- شرکت باید به آزادی عمل هدفمند کارکنان با هدف بروز خلاقیت ها و کارآفرینی در میان آنان بیاورد.
- شرکت با توجه به سه اصل: مخالفت مسالمت آمیز، توازن قوا و وجود اندیشه های بکر بایستی زمینه ایجاد سندیکاهای کارگری و کارمندی را برای بهتر شدن شرایط کار و نیز مشارکت کارکنان فراهم سازد.
- در آموزش و پرورش سه اصل: اخلاق، پیشرفت تحصیلی و تربیت بدنی باید مورد توجه قرار گیرد تا از تربیت افراد یک بعدی که فقط پیشرفت تحصیلی برای آنان اهمیت دارد و کاری به جامعه و مسئولیت های اجتماعی ندارد جلوگیری شود.

بند پنجم: نقش شرکت ها در مسئولیت اجتماعی:

- تقویت نهادهای مدنی و محلی و مشارکت دادن آنها در مأموریت های شرکت و نگاه به آنها به عنوان شرکای استراتژیک یکدیگر در دست یابی به هدفی مشترک.
- دعوت از نخبگان محلی، منطقه ای و ملی و نیز رسانه ها و مفاهیم و گفتگو در مورد مسئولیت های متقابل و همکاری برای تقویت روحیه جمعی و مسئولیت اجتماعی در جامعه محلی.
- تدوین مفاهیم و مولفه های مسئولیت اجتماعی در تدوین قراردادهای و اسناد دستگاهها.
- موارد حکم
- کمک های خیریه ای.

مبحث دوم: مهمترین دیدگاه های مسئولیت اجتماعی:^{۴۶}

این محور نظریه های مختلف بیانگر مسئولیت اجتماعی نهادها را بررسی می کند چه بسا بارزترین آن ها نظریه ی اقتصادی سیاسی مشروعیت و اصحاب منافع است این رابطه به شکل زیر مطرح می گردد.

الف: دیدگاه اقتصاد سیاسی^{۴۷}: دیدگاه اقتصاد سیاسی به یاری پژوهشگران در تغییر عملیات اجتماعی از ساختار اقتصادی سیاسی و اجتماعی شتافته است. می توان نگرش نوگرایانه نظریه ی اقتصاد سیاسی را فعالیت نهادها در مسئولیت اجتماعی تغییر کرد. به طوری که این نوع نگرش بر تعامل مجموعه ها با یک نگرش چند گانه و جدید متمرکز است بعنوان مثال نهادها و کاربران با مصرف کنندگان یا مجموعه فشار در بسیاری از مطالعات الگوی نوگرایی نظریه ی اقتصاد سیاسی برای شرح فعالیت های نهادها در خصوص مسئولیت اجتماعی مانند جثری و بارکر در سال ۱۹۹۰ و ویلیامز در سال ۱۹۹۹ به کار گرفته شده است. (محمد و مصطفی، ۲۰۱۲: ۵).

ب: دیدگاه مشروعیت^{۴۸}: دیدگاه مشروعیت به نهادهایی اشاره دارد که چه بسا در تلاش برای مشروعیت بخشی به روند قانون مندی فعالیت های خود از طریق انتشار گزارش های مسئولیت اجتماعی برای نهادها به منظور کسب موافقت و کمک

^{۴۶} - بررسی توسعه اجتماعی، فصلنامه توسعه اجتماعی، دوره نهم، شماره ۴، تابستان ۹۴.

^{۴۷} - political economy theory-

^{۴۸} - legitimacy theory-

جامعه در حمایت از ادامه ی حضور خود هستند در ادامه ی مسئولیت اجتماعی ((جواز کار)) به شمار می آید. این نظریه بر این باور است که تهیه ی گزارش های مسئولیت اجتماعی برای نهادها یک قرارداد اجتماعی میان نهاد و جامعه ای است که در آن به فعالیت می پردازد و به منظور مالکیت و به کارگیری منابع طبیعی و امکان بهره گیری از کاربران بدان مشروعیت قانونی می بخشند.

گفتار اول: حقوق داخلی:

بند اول: مسئولیت مدنی :

از آنجا که اسم مفعول است ، به معنی پرسیده شده و داست شده می باشد . لفظ^{۴۹} مسئول ؛ مسئول ۵ بار در قرآن کریم ، در آیاتی چون آیه شریفه ۲۴ از سوره مبارکه صافات آمده است ، که خداوند متعال به فرشتگان درباره مجرمین می فرماید^{۵۰} ((وقفوهم انهم مسئولون)) به کار رفته است . در روایات نیز واژه مسئول دیده می شود. به عنوان نمونه ، پیامبر اعظم (ص) می فرماید : ((کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیه)) که مبین مسئولیت اجتماعی است و نزدیک به مفهومی است ، که امروزه از مسئول به ذهن می آید انگلیسی است و به تعبیر responsibility لفظ مسئولیت نیز مانند الفاظ مالکیت ، الوهیت و معلولیت ساخته شده و معادل نویسندگان عبارتند است از ضرورت پاسخ گویی توسط شخصی که از تعهدات و وظایف خود تخلف نموده است ، چه این تعهدات حقوقی باشند و چه جنبه اخلاقی و معنوی داشته باشند. (صفار، ۱۳۷۳، ص ۴۴) چرا که در اسلام از مسئولیت جبران^{۵۱} ، در قانون مدنی به جای مسئول و مسئولیت از ضامن و ضمان استفاده شده است خسارت به ضمان تعبیر شده است و منظور از ضمان ، ثبوت اعتباری چیزی در ذمه کسی به حکم شارع است . (گرچی، ۱۳۶۹، ص ۲۵۷) بنابراین با کمی تامل می توان بیان نمود ، که بحث معافیت از مسئولیت یا مصونیت که در ادبیات حقوقی امروزی متداول است و در این پژوهش به کار رفته ، با مسقطات ضمان رایج در کلام فقها می تواند نزدیک و همسان سازی شود.

مسئولیت مدنی مسئولیتی است ، که در برابر ایجاد خسارت بوجود می آید و به وجود آورنده خسارت را ناگزیر از جبران خسارت می نماید .مسئولیت مدنی به معنی مسئولیت پرداخت خسارت است.(جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸، ص ۶۴۵) بنابراین هر جا که شخص در برابر دیگری مسئول جبران خسارتی باشد ، در آن جا مسئولیت مدنی وجود دارد بر مبنای مسئولیت مدنی بین زیان زننده و زیان دیده ، رابطه ای خاص به وجود می آید، که همان جبران خسارت است. بنابراین مسئولیت مدنی در معنی عام و وسیعش هم مسئولیت قراردادی و هم مسئولیت خارج از قرارداد را در بر می گیرد. زیرا در هر دو مسئله مهم ، بحث جبران خسارت است . اما تفاوت اساسی این دو با هم بر می گردد ، به وجود یا عدم وجود قرارداد بین طرفین . قلمرو مسئولیت مدنی از جایی آغاز می شود که بین طرفین قراردادی برای انجام تعهد وجود نداشته باشد. مسئولیت مدنی ناشی از نقض قرارداد نیست ، در حالی که مسئولیت قراردادی مسئولیتی است ، که در نتیجه تخلف از مفاد قرارداد خصوصی پدید می آید. به عبارت دیگر مسئولیت قراردادی به این معنی است که کسی که به عهد خود وفا نکرده و باعث ضرر طرف قرارداد خود

43- liable or responsible-^{۴۹}

^{۵۰} - لفظ مسئول چهار بار بصورت مفرد و یک بار به صورت جمع در قرآن کریم به کار رفته است. آیه ۳۶ سوره بنی اسرائیل که بیان می دارد «وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا» و آیه ۳۸ همین سوره «إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنَّهُ مَسْئُولًا» در آیه ۱۷ سوره فرقان نیز آمده «لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا» در آیه ۲۳ سوره انبیاء نیز آمده «لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ»

^{۵۱} - برای مطالعه علت این تفاوت تعبیر رجوع کنید به: محمد خزانلی(۱۳۳۹)، مسوولیت مدنی کارفرما ناشی از عمل کارگر، تهران، انتشارات موسوی، ص ۳.

شده باشد، باید زیان وارده را جبران نماید. منظور از مسئولیت این است که انسان در مقابل خداوند یا وجنان خویش جواب گوی خطای ارتكابی باشد. این مسئولیت در فعل یا ترک فعلی که به شکل مخالفت با تعالیم دینی یا قواعد اخلاقی و وجدان باشد ظاهر می گردد. ولی اگر منشا الزام به پاسخگویی معیارهای خارجی و بر پایه رفتار متداول افراد جامعه و در برابر حقوق موضوعه باشد، مسئولیت را مسئولیت حقوقی گویند.

بند دوم: در قوانین عادی: ۵۲

در سیر تکوین تمدن بشری، منابع محدود و خواسته های نامحدود، زندگی اجتماعی انسان را به صحنه دائمی اختلافات مبدل ساخت و موجب شده است، قانون به عنوان تنها راه حل پایدار منازعات و بنیادی ترین مولفه های جوامع شناخته شود. اما افق محدود اندیشه مقنن و تحولات مستمر اجتماعی را پدید می آورد که به سبب اجمال یا سکوت مقنن، پاسخ آن ها را نمی توان در قانون یافت. (نیکو گفتار، صفاف ۱۳۸۷: ۱۹۴)

قانونگذار هر اندازه که نکته سنج و دقیق باشد و به موضوع مسلط باشد، باز نمی تواند تمام زوایا را در نظر بگیرد و همه ی مسائل مربوط به زندگی روزانه ی مردم با موضوع قانون را پیش بینی کند. به علاوه، مقتضیات و شرایط زمانی وضع قانون کم کم تغییر می یابد و هر روز ممکن است مسائل جدیدی پیدا شود که قانون صریح و روشن مربوط به چند سال قبل برای امروز در تطبیق با مصادیق مبهم جلوه کند. (کاتوزیان، ۱۳۹۰: ۲۰۵-۲۰۹). در برابر این مشکلات یا باید قانون جدید وضع کرد یا از تفسیر استفاده نمود. از این رو هرگاه الفاظ قانون مجمل باشد و از عبارات قانون معنای مشخص مفهوم نشود. یا کلمات به کار رفته مبهم باشند، به گونه ای که چند معنی را برسانند، با شرح و تفسیر اجمال و ابهام برطرف می شود (مدنی، ۱۳۶۹: ۱۸۹).

تفسیر به معنای عام آن عبارت است از تبیین کلام اعم از لفظ و معنا و ظاهر و بتن آن (ناصحیان، ۱۳۸۱: ۶۱). بهترین نهاد برای تفسیر قانون مرجعی است که آن را وضع کرده است، زیرا مقنن بیش از هر نهاد دیگری با قانون آشنایی دارد و به وجوه مختلف آن را واقف است و از این رو در مقام تفسیر بهتر از هر مرجعی می تواند بخش های مجمل یا مبهم قانون را روشن و حدود و ثغور آن را مشخص مند. تفسیر قانونی که توسط نهاد واضح قانون انجام می گیرد، با اصل تفکیک قوای سه گانه موافق تر است. (کاتوزیان، ۱۳۹۰: ۲۰۷، هاشمی، ۱۳۸۳: ۱۳۶ و ۲۴۹). از همین رو قانونگذار اساسی جمهوری اسلامی ایران تفسیر قوانین عادی را بر عهده واضع آن ها قرار داده است. بر اساس اصل ۷۹ قانون اساسی شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است.

بند سوم: مسئولیت کیفری: ۵۳

در مسئولیت مدنی و کیفری فرد مسئول، باید مرتکب فعل یا ترک فعلی شود، که به دیگری ضرر رساند. در مسئولیت مدنی ضرر متوجه شخص خصوصی و در کیفری متوجه جامعه است. لذا هدف از مسئولیت کیفری مجازات مجرم است و مجازات

۵۲ - تقی زاده، جواد، بانسی، حسن، حدود صلاحیت مجلس شورای اسلامی در مقام تفسیر از منظر شورای نگهبان، فطنامه دانش حقوق عمومی، دوره ۴، شماره ۱۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۴.

۵۳ - رستمی، ولی، بهادری جهرمی، علی، مسولیت مدنی دولت، فصلنامه پژوهش نامه حقوق اسلامی، ش ۲۹، بهار و تابستان ۸۸

باید متناسب با اهمیت تقصیر ارتكابی باشد. اما هدف از مسئولیت مدنی جبران ضرر و زیان وارده به زیان دیده است و با میزان این زیان سنجیده می شود.^{۵۴}

در مسئولیت کیفری قصد و نیت یکی از ارکان اساسی مسئولیت است و در حقوق کیفری جرم غیر عمد جنبه استثنایی داشته و موردی وجود ندارد، که قانون کسی را بدون تقصیر مجرم شناسد. ولی در مسئولیت مدنی ((کسی بر خلاف حق و در اثر بی مبالاتی و بی احتیاطی به دیگری خسارتی وارد می آورد، باید آن را جبران کند.)) (کاتوزیان، ۱۳۷۹، ش ۵) مسئولیت کیفری با اجتماع سه عنصر، تحقق می یابد. اولین پایه مسئولیت کیفری، عنصر قانونی است، که عبارت از وجود یک متن قانونی است که یک عمل را مجرمانه قلمداد می کند. دومین پایه آن، عنصر معنوی است، که به واسطه قصد ارتكاب عمل زیان آور و مجرمانه تحقق می یابد سومین عنصر، عنصر مادی است، که انجام عملیات مجرمانه است و می تواند چنجه، جنایت یا خلاف باشد. با این وجود بین مسئولیت مدنی و کیفری گاهی ارتباطاتی وجود دارد. مثلاً "عمل واحد می تواند هر دو مسئولیت را در پی داشته باشد در مورد مسئولیت انتظامی به این مطلب اکتفا می شود، که نقض مقررات صنفی بوسیله یک نفر از افراد آن صنف مانند صف قضات، وکلا، کارشناسان دادگستری و .. تخلف انتظامی محسوب می شود. مثلاً" قانون وکالت مصوب ۱۳۱۵/۱۱/۲۵ که قواعد اساسی لازم الرعایه بر وکلا را بیان می دارد. یا آیین نامه انتظامی پزشکی مصوب کمیسیون های مشترک بهداری و دادگستری مجلسین به سال ۱۳۴۸ در ماه ۶۵ ماده تخلفات انتظامی پزشکان را بیان داشته است. تخلفات انتظامی و مجازات های آن را مشخص می نماید. کیفر تخلف انتظامی تناسب و ارتباط با شغل مرتکب تخلف دارد؛ از قبیل توبیخ، تعلیق موقت، انفصال موقت یا دائم از شغل و ... در این حالات نوع خاصی است، که اساس آن انضباط شغلی و مسلکی است و از چارچوب مسئولیت مدنی خارج بوده و مرتکب تخلف انتظامی تنها مسئولیت انتظامی دارد.

گفتار دوم: حقوق بین الملل :

مسئولیت اجتماعی صرفاً به داخل یک کشور اختصاص ندارد و با جهانی شدن مسوولیت اجتماعی باید جنبه جهانی به خود بگیرد، زیرا جهانی شدن صرفاً نباید به جهانی شدن تجارت و اقتصاد محدود شود. مسوولیت اجتماعی، مسائل بین المللی را نیز شامل می شود. اخیراً اتحادیه انجمن های بین المللی در بروکسل فهرستی از ۱۰۰۰۰ مسئله جهانی تهیه کرده که در ده عنوان عمده طبقه بندی شده است. بعضی از شرکت ها به این مسائل مورد توجه جهانی با جهت دادن به اقدامات مسوولیت اجتماعی پاسخ داده اند. در هر حال اینکه، شرکت ها در دنیای امروز تا چه حد به مسوولیت اجتماعی خود عمل می کنند، مستلزم مسوولیت های دو جانبه جامعه و کسب و کارها است. با این حال در تمام تعاریفی که محققین در مورد مسوولیت اجتماعی ارائه کرده اند این باور عمومی وجود دارد که مسوولیت اجتماعی فراتر از تلاش شرکت ها برای به حداکثر رساندن سود شرکت است و نقشی حیاتی در حل مسائل جهان بازی می کند، و شامل اقداماتی است که در آن شرکت ها وارد فعالیت های اجتماعی می شوند و همچنین اثرات مخرب کسب و کارش را بر جامعه و محیط زیست کاهش می دهند. (لو و همکاران ۲۰۱۵،

بند اول: اسناد بین المللی : ۵۵

^{۵۴} - کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۹)، وقایع حقوقی، تهران: انتشارات دادگستر.

^{۵۵} - مسوولیت اجتماعی سازمانها، گروه پژوهش های فرهنگی و اجتماعی.

اسناد بین المللی مسئولیت اجتماعی را مربوط به عملکرد درونی شرکت ها می داند و آن را از امور بشر دوستانه و خیر خواهانه آنها جدا می کند. در یک حرکت سیاسی - اجتماعی مهم ، کمیسیون اتحادیه اروپا، سال ۲۰۰۵ را به عنوان سال مسئولیت اجتماعی شرکت های کشورهای اروپا نامگذاری کرد. علاوه بر این ، اعضای اتحادیه اروپا خود گام های بلندی را در این زمینه برداشته اند. به طور مثال ؛ دولت انگلیس ، در داخل دپارتمان تجارت و صنعت ، نماینده یا وزیر مسئولیت اجتماعی شرکت ها را رسماً معرفی کرد. دولت فرانسه نیز شرکت ها را ملزم کرد اثرات اجتماعی و زیست محیطی فعالیت های خود را در برنامه سالانه مندرج کنند و دولت دانمارک هم بزرگ ترین مرکز مطالعاتی را به نام مرکز مطالعات کپنهاک با تمرکز بر روی گسترش و ترویج مسئولیت اجتماعی شرکت ها تاسیس نمود.^{۵۶}

اسناد بین المللی استراتژی برای گسترش مسئولیت اجتماعی شرکت ها را بر مبنای برخی اصول پیشنهاد می کند. این اصول عبارتند از :^{۵۷}

- به رسمیت شناختن سرشت داوطلبانه مسئولیت اجتماعی شرکتی .
- ضرورت شفافیت و اعتبار فعالیت های مسئولیت اجتماعی شرکتی .
- تمرکز بر فعالیت ها در جایی که اشتغالات جامعه اروپایی ارزش آن را افزوده می کند.
- رویکردهای متعادل و دربرگیرنده همه افراد به مسئولیت اجتماعی شرکتی ، شامل موضوعات زیست محیطی ، اجتماعی ، اقتصادی و نیز منافع مصرف کنندگان.
- توجه به ضرورت و ویژگی های شرکت های کوچک و متوسط .
- پشتیبانی و سازگاری با معاهدات موجود بین المللی و ابزارها (استانداردهای اساسی کار ILO رهنمودهای OECD برای شرکت های چند ملیتی).

بند دوم: قوانین تجاری :

بخش یازدهم از قانون تجارت اصلاحی ۱۳۴۷ ش به مقررات جزایی اختصاص یافته است. در این بخش که بیست و هفت ماده دارد ، مسئولیت جزایی شرکت آمده که در بسیاری از مواد آن این مسئولیت به مدیران نسبت داده شده و ناشی از تقصیر ، زیاده خواهی و کلاهبرداری مدیران شرکت هاست. در این مجموعه مقررات ، از انواع مسئولیت ها حتی مسئولیت هایی مقل مدنی و اجتماعی بحثی به میان نیامده است و نیز مقرر ای کلی هم در این خصوص دیده نمی شود تا بتوان از آن استفاده کرد و شرکت را مسئول دانست . لازم بود که در این بخش پیش بینی می شد که چنانچه در نتیجه فعالیت ها و تصمیمات شرکت به افراد ثالث زیان وارد شود ، شرکت مسئول خواهد بود. در این مواد تنها ماده ۲۲۷ قانون اصلاحی ۱۳۴۷ رد که بیان می دارد : ((مقررات اساسنامه و تصمیمات مجامع عمومی نباید به نحوی از انحاء حق صاحبان سهام را در مورد اقامه دعوی مسئولیت علیه مدیران شرکت محدود نماید)). هر چند در این ماده مسئولیت به طور مطلق آورده شده و شامل همه انواع مسئولیت می شود ، ولی مشکل بزرگ این است که در این مسئولیت ها ، فقط صاحبان سهام ذی نفع هستند ، نه اشخاص ثالث. اگر در این ماده به صراحت می آمد که در خصوص اقامه دعوی مسئولیت علیه مدیران شرکت نمی توان حق اشخاص ثالث را در مقررات اساسنامه و تصمیمات مجامع عمومی محدود کرد ، این امکان وجود داشت که قلمرو این مسئولیت را به مسئولیت اجتماعی سرایت دهیم و شرکت را مسئول اقدامات و تصمیماتی بدانیم که به جامعه در

^{۵۶} - برادران شرکاء، حمید رضا، نقش دولت در جهان در حال تحول، نشر سازمان مدیریت و برنامه ریزی .

^{۵۷} - میدری، احمد و خیرخواهان، جعفر، حکمرانی خوب بنیان توسعه، مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۸۳.

مفهوم گسترده خود آسیب وارد می سازد . اما در حال حاضر ، محمل قانونی در قانون تجارت برای این نوع از مسئولیت وجود ندارد. این بخش از قانون تجارت نیز توجه حقوق دانان تجاری را به خود جلب نکرده است و افزون بر نبود محمل قانونی ، در این زمینه ادبیات حقوقی نیز تولید نشده است. در قانون تجارت ۱۳۴۴ ش ماده ۶۱ مقرر شده است که این ماده نیز درباره مسئولیت مدیران و شرکت است ، ولی نمی تواند محمل قانونی برای مسئولیت های شرکت و این نوع خاص از مسئولیت باشد. متن این ماده چنین است : ((مدیران شرکت در مقابل شرکت یا اشخاص ثالث برای تخلف از مقررات این قانون و تصمیماتی که در اعمال اداری شرکت مرتکب می شوند موافق قواعد عمومی مسئول می باشند)) . هر چند در این ماده قانونی مسئول بودن را اعم آورده ، ولی در صورتی شرکت را مسئول دانسته است که اولاً از مقررات تجارت ۱۳۱۱ ش تخلف شده باشد که در نتیجه درباره مسئولیت اجتماعی در قانون یاد شده صحبتی نشده است تا تخلف از آن باعث مسئولیت برای مدیران شرکت شود ، دوم اینکه مدیران مرتکب تصمیماتی در اعمال اداری شرکت شوند . این بخش هم نمی تواند شامل مسئولیت اجتماعی شود ، چرا که مسئولیت اجتماعی نوعی تقصیر است ، اما در نتیجه اعمال تجاری ، کالاها ، تصمیمات و فعالیت های شرکت به وجود می آید. البته قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ ش و اصلاحیه ۱۳۴۷ ش در بخش شرکت های سهامی است و انتظاری هم نمی رود که از مسئولیت اجتماعی سخنی به میان آورده باشد ، ولی به دنبال قاعده عمومی مسئولیت ها در قانون تجارت بودیم که حتی آن قاعده عمومی هم آورده نشده است ؛ به این مضمون که شرکت در مقابل اشخاص ثالث به دلیل فعالیت ها و تصمیمات خود مسئولیت داشته باشد تا تفسیری گسترده از اشخاص ثالث ارائه و آن را به مسئولیت های اجتماعی تسری دهیم .

۴-۳-۱۵-پیشنهادها و توصیه ها

ضرورت های سیاست گذاری در مبانی توسعه اجتماعی و اقتصادی ایجاب می کند که میان حوزه های مسئولیت های اجتماعی دولت (سازمانها، نهادها و...) و مشارکت بخش خصوصی ، چه حقیقی و چه خصوصی و چه بنگاهی ، جلوه هایی از تعادل ، همکاری و مشارکت ایجاد شود . به عبارت دیگر ، مسئولیت اجتماعی صرفاً در شرایطی محقق می شود که جلوه هایی از توازن و تعادل و همکاری بین لایه های مختلف اجتماعی ایجاد شود.

برای رسیدن به چنین اهدافی ، لازم است نقش هر یک از بازیگران در روند مسئولیت اجتماعی ، ماهیتی قاعده مند پیدا کند. اگرچه مسئولیت اجتماعی دولت در روند سیاستگذاری اقتصادی بالاست ؛ اما این امر به آن مفهوم است که هر ساختار سیاسی باید تصمیمات خود را بر اساس انتظارات گروه های اجتماعی تنظیم کند. از سوی دیگر ، مسئولیت اجتماعی انعکاس قدرت دولت محسوب می شود. بازیگرانی که دارای مسئولیت اجتماعی هستند نیز از قدرت و توانمندی لازم برخوردار می شوند. این نظریه ، بیانگر آن است که قدرت دولت در حوزه بخش خصوصی نیز ساری و جاری است. اگر دولت بتواند مسئولیت اجتماعی خود را به حوزه هایی متنوع تر منتقل کند ، در آن شرایط ، زیر ساخت های اقتدار خود را افزایش داده است. از سوی دیگر ، مسئولیت اجتماعی نیازمند اقدام جمعی بازیگران و نهادهای اجتماعی - اقتصادی است. چنین مجموعه هایی می توانند سیاست دولت را در فرایند سیاستگذاری اقتصادی تعدیل کنند. این امر در شرایطی انجام می گیرد که بخش خصوصی نیز بتواند به موازات دولت ، بخشی از اهداف و الگوهای رفتاری آن را در ارتباط با حوزه های مسئولیت اجتماعی

تامین کند. بر اساس چنین رویکردی، هر بازیگری که دارای قدرت سیاسی یا اجتماعی باشد، به موازات میزان توانایی و قدرت خود باید مسئولیت اجتماعی مناسب و مطلوب عهده دار شود. در همین راستا، انجام امور زیر پیشنهاد می گردد:^{۵۸}

- برنامه ریزی جامع برای آگاهی سازی در زمینه های مختلف حقوق، وظایف و شان شهروندی افراد جامعه
- شناسایی موانع، منابع و اولویت بندی خواسته های گروه های مختلف جامعه و تامین آن از سوی سازمان های خصوصی و دولتی.
- برنامه ریزی جامع برای نهادینه کردن حقوق و وظایف شهروندی در عرصه عمومی، خصوصی، و مطالعه ارزش ها و تقویت آنها، که مستلزم توجه به مدیریت مسئولیت اجتماعی سازمان هاست.
- تاکید بر مسئولیت اجتماعی سازمان ها در تامین نیازهای شهروندان.
- فرهنگ سازی حقوق شهروندان و ارتقای سطح آگاهی آنها از طریق رسانه و مسئولیت سازمان ها در این زمینه.
- به کارگیری بهتر و موثرتر انگیزه ها و مشوق ها برای تحقیق و توسعه خصوصی.
- خدمات حمایت از نوآوری ها، به ویژه برای انتقال و انتشار فناوری.
- استقرار پایه های نوآوری و پارک های فناوری در دانشگاهها.
- تعریف رویه های عمومی برای خدمات و محصولات نوآوری.
- ارائه راه های دستیابی به منابع مالی داخلی و بین المللی خارجی.
- عرضه ابتکارات فناوری جدید بر پایه مشارکت بخش عمومی.
- تاسیس شبکه های ناحیه ای، خوشه و محلی در راستای اتحادیه های قاره ای، با محوریت توسعه شرکت های کوچک و متوسط.
- تقویت بازار داخلی خدمات و پشتیبانی از برنامه عملیاتی خدمات عمومی.
- رفع و کاهش قوانین تجارت و دیگر سدها و موانعی که بی جهت رقابت را به تعویق می اندازند.
- حمایت از اهداف افقی خاص، از قبیل: تحقیقات، نوآوری و بهینه کردن سرمایه انسانی.
- کاهش امور اداری در سازمان ها، به ویژه شرکت های کوچک و متوسط و شرکت های نوپا.
- بهبود کیفیت قوانین جدید و موجود.
- ترغیب و تقویت سازمان ها در توسعه مسئولیت اجتماعی سازمانی.
- تقویت انگیزه ها و مشوق های اقتصادی شامل تسهیل در سیستم های مالیاتی و کاهش هزینه های غیر دستمزدی نیروی کار.
- ایجاد یک نقطه تعامل یک طرفه و مشوق برای شبکه های حمایت ملی برای سازمان ها.
- تقویت آموزش و پرورش کارآفرینان برای شرکت های کوچک و متوسط.
- تسهیل انتقال مالکیت، مدرنیزه کردن، ضرورت قوانین ورشکستگی و بهبود آنها و پیشرفت و روند ساختار دهی مجدد.
- تقویت و گسترش نوآوری و روز آمد کردن شیوه های کاری سازمان ها.

^{۵۸} - اسلامیان، محمود، مسوولیت های اجتماعی و جامعه توسعه یافته، نشریه اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان (مسوولیت اجتماعی)، اسفند و فروردین ۹۷، شماره ۸۹.

نتیجه:

امروزه بحث از مسئولیت اجتماعی با شرکت های خصوصی و سازمان های دولتی و ... و بویژه شرکت های تولیدی (تجاری) که در امر تجارت فعال هستند قرین و عجین شده است ، دلیلش آن است که شرکت های تجاری اصلی ترین نفراتی هستند که در جامعه امروزی با تعهدات اجتماعی ارتباطی، در ارتباط هستند. ولی تاریخچه این موضوع نشانگر آن است که از آغاز این نوع مسئولیت برای تجار حقیقی پیش بینی شده بود و پس از آن به شرکت های تجاری نیز تسری یافت . مسئولیت اجتماعی ، ناشی از نقض تعهدات اجتماعی است. اساسا اشخاص و خصوصا " اشخاص حقوقی ، در جامعه ای که فعالیت دارند ، از منابع ، نیروی کار ، دستاوردهای انسانی ، محیط طبیعی و اجتماع (در مفهوم گسترده خود) استفاده می کنند و در قبال این استفاده ، تعهداتی فراقانونی برعهده دارند که امروزه با عنوان ((تعهدات اجتماعی)) از آن ها یاد می شود. این تعهدات مستقل از انواع دیگر تعهدات است و نقض آنها ((مسئولیت اجتماعی)) را به دنبال دارد. بنابراین مسئولیت اجتماعی ، مستقل از دیگر انواع مسئولیت هاست و الزاماتی از قبیل استفاده از نیروی کار محیطی که شخصیت حقوقی در آن فعالیت می کند ، آموزش های همگانی به اعضای جامعه ، الزام به حفاظت از محیط زیست را در پی خواهد داشت.

بر اساس آنچه گفته شد ، می توان نتیجه گرفت که تعهدات تمامی که زمینه ساز مسئولیت اجتماعی هستند، اولافرا قانونی می باشند ؛ به این معنا که در قوانین کشورهای مختلف دنیا کمتر پیش بینی شده اند و اشخاص حقیقی بر مبنای الزام باطنی و دلایلی از قبیل افزایش شهرت تجاری ، کسب اعتبار مالی ، اخلاقی نمودن محیط اقتصادی اقدام به رعایت آن می نمایند. دوم ، هر چند ذاتا " ضمانت اجرای قانونی ندارند ، ولی ضمانت اجرای مختلف اجتماعی پشتوانه آن است ؛ تا جایی که حتی در عمل باعث از بین رفتن و برچیده شدن شخص متخلف از قلمرو فعالیت اجتماعی می گردد. مثلا " شرکتی که تعهدات مرتبط با حقوق بشر را رعایت نمی کند ، عملا " به دلیل اعتراض گسترده مردم مشتریان خود را از دست می دهد و با عواقب گوناگون آن روبه رو می شود. سوم، در بسیاری از موقعیت ها ، مسئولیت اجتماعی از ضمانت اجرای حقوقی ، کیفری ، اخلاقی و اداری به دلیل نداشتن ضمانت اجرای قانونی معین بهره مند می گردد.

اگرچه برخی از این مجموعه تعهدات اجتماعی کم و بیش در قوانین کشورها پیش بینی شده است ، اما با توجه به اینکه این نوع تعهدات ، همان گونه که گفته شد ، اساسا " پشتوان قانونی ندارند ، انتظار نمی رود که قانون گذاران ملی قوانینی را به طور مستقل به این بحث اختصاص دهند. با این حال در تصویب قوانین جدید باید نمونه هایی از رعایت نکردن مسئولیت اجتماعی جرم انگاری گردد ، ضمانت اجرای حقوقی مناسب با عنوان مسئولیت مدنی برای آن در نظر گرفته شود یا مجازات های اداری برای آن تعیین گردد.

مسئولیت اجتماعی شرکت ها، بعنوان تعهد فرد یا سازمان نسبت به جامعه درک میشود. زمانی که پیامد های انجام فعالیت های آنها، تنها خودشان را تحت تاثیر قرار نمی دهد و به جامعه و محیط آن سرایت می کند.

شرکت ها برای پایبندی به مسولیت اجتماعی و افشای این امر، انگیزه ها و دلایل متفاوتی می توانند داشته باشند که تجارت بین المللی، اندازه شرکت و وابستگی های صنعتی می توانند برخی از این دلایل باشند. لازمه اجرای مسئولیت اجتماعی در سازمان ها این است که در برابر بحران اقتصادی چگونه عمل می نماید.

- ۱- غلامی،علیرضا (۱۳۸۸)، عوامل موثر بر زندگی کاری و سازمانی، دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس.
- ۲- قاسمی حسین آبادی، فائزه (۱۳۹۵)، مسولیت اجتماعی شرکتها و نحوه سنجش آن، دو ماهنامه مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه.
- ۳- معمازاده طهران، غلامرضا، وزیری نظام دوست، معصومه، بررسی عوامل موثر بر مسولیت اجتماعی سازمان های دولتی ایران، فطنامه مدیریت درونی، سال اول، پیش شماره دوم، پاییز ۸۹.
- ۴- طوسی، محمد علی، فرهنگ سازمانی، چاپ سوم، تهران، مرکز آموزش مدیریت دولتی، ۱۳۹۱.
- ۵- هارولد کونتر، سیریل اودانل و هانیز و بهرج، اصول مدیریت، ترجمه علی اکبر فرهنگی، سید امین علوی و اکبر مهدیان، مرکز آموزش دولتی، چاپ چهارم، ۱۳۹۵.
- ۶- قهرمانی، علی اکبر، مصطفوی، اعظم السادات، تاثیر یادگیری بر نحوه پاسخگویی اقتصادی و اجتماعی شهری، فطنامه اقتصاد و مدیریت شهری، سال سوم، شماره ۱۲.
- ۷- احمدی، کیومرث، الوانی، سید مهدی، معمارزاده، طهران، غلامرضا (۱۳۹۰)، سیر تکوینی پاسخگویی اجتماعی و ارائه مدلی برای بسط مفهومی آن در سازمانهای دولتی، فطنامه مدیریت صنعتی، ۰۱۸.
- ۸- الوانی، سید مهدی (۱۳۸۸)، مدیریت عمومی، چاپ ۳۴، تهران: نشر نی.
- ۹- سعید رضوی، سید رضا، نیک آیین، مجتبی (۱۳۹۰)، تحلیلی بر رابطه میان مولفه های رهبری تحول افزین و فرهنگ سازمانی، فطنامه علمی تخصصی راهبرد، ۶.
- ۱۰- حاجیلی، ابراهیم، رضایی، علی اکبر، فلاحزاده، میرزاده عدوالرسول (۱۳۹۱)، اعتماد اجتماعی به مدیریت شهری و عوامل موثر بر آن، فطنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی - ۲، ۹۰-۵۵.
- ۱۱- امیدبانی، سید حسین (تابستان ۱۳۸۷)، نقش سنت حسنه وقف در توسعه علم و جایگاه مسؤولیت اجتماعی شرکت ها، پژوهشنامه ۲۱ مسؤولیت اجتماعی سازمان ها، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، ص ۱۳۹-۸۹.
- ۱۲- همت فر، محمود و اسلانی، محمد و لطفعلیان، فاطمه (۱۳۹۱)، نقش حسابداری و حسابرسی محیط زیست در دستیابی به توسعه پایدار در چارچوب مسؤولیت اجتماعی شرکت ها، دومین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت محیط زیست.
- ۱۳- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۸۱)، فلسفه اخلاق، تحقیق و نگارش احمد حسین شریفی، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل.
- ۱۴- دفت، ریچارد ال. (۱۳۷۴): تئوری سازمان و طراحی ساختار، ترجمه علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، تهران، مطالعات و پژوهش های بازرگانی.
- ۱۵- هس مر، ال تی، (۱۳۸۲): اخلاق در مدیریت، ترجمه سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، تهران، دفتر پژوهش های فرهنگی.
- ۱۶- آشنایدر، سوزان سی و ژان سوئی بارسو (۱۳۷۹): مدیریت در پهنه فرهنگ ها، ترجمه: سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، تهران، پژوهش های فرهنگی،
- ۱۷- امیدوار علیزضا، مسولیت اجتماعی شرکت های ایرانی، خرمی، قاسم، مجموعه مقالات و صنعت، شورای فرهنگ و صنعت ۱۳۸۴.

ب) خارجی

1. Aaronson,s.j & Reeves,j. (2002) « The European Response to public Demands for Global Corporate Responsibility » National Policy Association .
2. Aequier Aurelien, Gond Jean-Pascal,Igalens Jacques , 2005 Des Fondements religieux de la reponsabilite sociale de l; entreprise a la responsabilite sociale de
- 3., entreprise comme religion Cahier de recherché du CRG , Institut d , Administration des Entreprises Toulouse , n 166 , pp . 1-31